

SPRAWOZDANIE

DYREKCJI

C. K. WYŻSZEGO GIMNAZYUM

W DROHOBYCZU

ZA ROK SZKOLNY

1900,

Nakładem funduszu szkolnego.

Z Drukarni Jana Brosia w Drohobyczu.

1900.

T r e ś ć :

1. Rozbiór kwestyi autentyczności III. mowy Andokidesa : „Περὶ τῆς πρὸς Λακεδαιμονίους εἰρήνης“. (o pokoju z Lacedemoni-
kami), część I., napisał Antoni Ludwik Zubczewski. (Über
die Echtheit der III. Rede des Andokides »vom Frieden mit
den Lakedämoniern« I. Theil).
2. Część urzędowa.

Rozbiór

kwestyi autentyczności trzeciej mowy Andokidesa.

„Περὶ τῆς πρὸς Λακεδαιμονίους εἰρήνης“ (o pokoju z Lacedemoniezykami)

Napisał

Antoni Ludwik Zubczewski.

Z czterech mów¹⁾, które pod nazwiskiem Andokidesa²⁾ w całości przeszły do naszych czasów, dwie pierwsze t. j. *Περὶ τῶν Μυστηρίων* i *Περὶ τῆς ἐκείνου καθόδου* możemy na pewne uważać

1) Oprócz czterech mów w całości zachowanych t. j. *Περὶ τῶν Μυστηρίων*, *περὶ τῆς ἐκείνου καθόδου*, *περὶ τῆς πρὸς Λακεδαιμονίους εἰρήνης*, *κατ' Ἀλκιβιάδου*, wymieniają jeszcze następujące jako utwory Andokidesa: a) *περὶ τῆς ἐνδεῖς ἡμέρας*, którą Plutarch (V. X. Oratt. p. 835 nast.) odróżnia od mowy *περὶ τῶν μυστηρίων*; także Harpokration (*Λεξικὸν τῶν ὅλης ῥητόρων*) wymienia ją pod tym samym tytułem. (Voc. *ἡμετέρας*).

Zdaje się jednak, że mowa ta jest identyczną z ową *περὶ μυστηρίων*, zwłaszcza, że wyraz ten zachodzi w tej mowie i tytuł taki jest zupełnie dla niej stosowny. Na ten domysł naprowadza zresztą i ta okoliczność, że Harpokration bardzo często jedną i tę samą mowę przytacza pod rozmaitymi tytułami. I tak 19. mowę Demostenesa nazywa raz *παραπροσβείας* (10, 12, 11, 5 i t. d.) drugi raz *περὶ τῆς προσβείας* (61, 3), lub też *κατ' Ἀστυνοῦ* (27, 19). Porówn. Voc. *Ἀνδοκίδου Ἑρμῆς ἐπιστήμης ἱστορίας ὁμιλικῆς Ἀρχιττιλ.* — Sauppe, powołując się na świadectwo Plutarcha, dopatruje się w niej jakiejś zaginionej mowy Andokidesa (porówn. Blass, *Attische Beredsamkeit* I. str. 284, 285). b) *Ἀπολογία πρὸς Φάλακ* (porów. J. Taylor Lect. Lysiacae c. VI.), która prawdopodobnie jest identyczną z mową *κατ' Ἀλκιβιάδου* (Blass I. l. 285). c) *πρὸς τοὺς ἐταίρους* (Plutarch Themistoc. p. 128). 4) *συμβουλευτικός* u leksykografów. Obydwa ostatnie tytuły odnosi Kirhoff do jednej mowy, która miała być skierowaną przeciw oligarchom (*Andocidea* Hermes I. p. 1—20). W końcu jest jeszcze wzmianka o dwóch fragmentach bez tytułu. (zob. Ruhnken „*Historia critica* Oratt. Gr.“ p. 135. Snider. *Lectiones Andocidae*, Lugduni, Batav. MDCCC IV p. 240. Kirhoff. *Andocidea* Hermes I. p. 1—20) Chronologicznie zestawil mowy Andokidesa Fr. Blass I. l. p. 286.

2). Andokides, urodzony około r. 440. prz. n. Chr., należy do najstarszych mowców atyckich. Nie odznaczał on się wysokiem wykształceniem, ani też znajomością zasad retorycznych. Był to mowca samorodny, wyposażony z natury wybitnemi zdolnościami, których rozwinięciu stanęły na przeszkodzie

za utwory Andokidesowe. Rękojmnią tego jest ta okoliczność, że ani starożytni uczeni, ani też nowsi badacze i historycy nie wyrazili nigdy najmniejszego wątpliwości co do ich autora. Co się tyczy jednak autentyczności dwóch pozostałych mów: *περὶ τῆς πρὸς Ἀναδραματίους ἀδείας* i *κατ' Ἀλκιβιάδου*, zdania uczonych są podzielone. Jedni bowiem uważają je za utwory Andokidesa, drudzy z mniej lub więcej uzasadnionych powodów przypisują je jakiemuś sofście epoki późniejszej.

Kwestya autentyczności IV. mowy *κατ' Ἀλκιβιάδου* została poruszona dopiero w nowszych czasach³, o trzeciej zaś już w starożytności zdania uczonych były podzielone. O ile bowiem z zachowanych pomników i wzmianek starożytnych wywnio-

dzie burzliwe losy jego życia. Nie był więc uczniem żadnej szkoły: nie jest nawet pewnem, czy słuchał Gorgiasa, słynnego nauczyciela wymowy. Mów swoich nie pisał dla innych, jak to było zwyczajem uczonych mówców, którzy kształcili się na wzorach mistrzów. Nie cieszył się też bynajmniej pochlebnym sądem starożytnych krytyków i uczonych. Dyo. uzus z Halikarnassu wspomina wprawdzie, że Andokides był jednym z pierwszych mówców, którzy, stosując się do ogólnego prądu swej epoki, porzucili dawny styl Platona i Tocydydesa i mowy swe pisali więcej w stylu potocznym, dodaje jednak, że w tym względzie przewyższył go o wiele Lizyasz. Wobec tego dodatku niknie zupełnie wartość poprzednio wypowiedzianej i tak już skąpej pochwały Andokidesa. O wiele jeszcze ostrzej-zym jest sąd retora Hermogenesa, (de Forma Orat. II. 501 Laur.) owego sprawiedliwego zreszlą i sumiennego krytyka dawnych pisarzy w ogólności, a w szczególności mówców atyckich. Równie niepoehlbny sąd o naszym mówcy wydał sofista owego czasu Herodes (Philostratos de vit. Soph. II. 1—14.) Rzymscy pisarze prawie milczeniem go pominieli. Cyero nigdzie o nim nie wspomina. Kwintylián zaś poświęcił mu wprawdzie jedną krótką wzmiankę (Institt. Oratt. XII. 10. §. 21.), lecz widocznie nie cenil go wysoko, stawiając go obok Kokka, niedołężnego ucznia Izokratesa. Ammianus Marcellinus natomiast zalicza go w poczet tych mówców, którzy przed innymi odznaczyli się talentem, nauką i wymową. (Histor. XXX. 4. porówn. G. Bernhardy, Geschichte der Röm. Literatur p. 280.) Posłuchajmy wreszcie, jaki sąd o Andokidesie wydał Sluiter (Lecl. Andoc. p. 5. nast.): „Equidem, quamvis Andocidi orationem non tribuam ratione et arte excultam et politam, subtilitatem tamen, impetum atque gravitatem illius sum admiratus. Arte Lysiae cedit: nervos plures habet et lacertos: vehemens imprimis in reprehendendo, in defendendo se gravis, ad misericordiam erga se movendam, odiumque in adversarios excitandum plane compositus, — dictione purus et elegans, plenus Attici saporis: ut iure a Grammaticis in numerum sit relatus et inter decem collocatus princeps.“

Sunt igitur nobis orationes Andocidis lectu utilissimae, cum ob eloquentiae exemplum, tum ad verum Atticarum et Antiquitatis cognitionem. (O tych rzeczach, których tylko w krótkości dotknąłem, porówn. Alberta Gerharda Beckera: Andokides übersetzt und erläutert, Quedlinb. u. Leipzig 1832, strona 1—47.)

³) Nie ulega wątpliwości, że starożytni pisarze uważali mowę tę za autentyczną. Plutarch p. 835 A. z napisem *ἡ ἀπολογία πρὸς Φαίωνα*: Harpokr. voc. *ἐμπροσθεν* i *ἐνανδρία*. Plutarch uwzględnił ją także w życiu Alekbiadesa, a to najpewniejszy dowód, że uważał ją za autentyczną. Dowody na to przytoczył F. Baehr Plut. Alc. praef. p. XXIX. i Adnott. p. 169—171. Sluiter Lecl. And. p. 218. kończy uwagi swe o tej rzeczy temi słowy: Haec qui videat, et Oratorem cum Bio-

skować można, to już Dyonizyus⁴ i Harpokration powątpiewał, o jej autentyczności. Bliższych szczegółów, na których owi uczeni oparli swe zdania, nie znamy, a nawet co do osoby Dyonizyusa zachodzą pewne wątpliwości. Bo, czy gramatyk miał na myśli owego znanego Dyonizyusa z Halikarnassu, czy też innego uczonego tego samego nazwiska, trudno rozstrzygnąć. Tem niemniej możemy mówić o powodach, które skłoniły owego Dyonizyusa do powątpiewania o autorze tej mowy. Blass domyśla się⁵, że pobudkę do tego dało z jednej strony błędne przedstawienie niektórych zdarzeń historycznych, z drugiej zaś sam sposób traktowania rzeczy niegodny, według zdania Dyonizyusa, starego atyckiego mówcy. Harpokration poszedł prawdopodobnie w tej mierze za zdaniem swych poprzedników, lecz powątpiewania swego nie oparł na żadnych trwalszych podstawach⁶. Wskutek tego sąd jego pozostał sądem jednostki, który w obec wyników badań nowszych uczonych musi zejść na plan drugi.

W nowszych czasach kwestya ta nie tylko nie zeszła z porządku dziennego, lecz zajęła szerokie koła uczonych i była przez długi szereg lat przedmiotem sporów dwóch obozów badaczy starożytności, z których jedni mowę tę stanowczo podawali w wątpliwość, drudzy natomiast bronili jej autentyczności.

Pierwszym, który w nowszych czasach oświadczył się przeciw jej autentyczności był Taylor⁷, a jego zdanie podzielili Markland⁸, Hemsterhusius⁹ i Manso¹⁰. Daleko liczniejszy szereg uczo-

grapho comparet, vel opinetur necesse est, lectam a Plutarcho fuisse Andocidis orationem, vel, id si minus probet, in eam incidat cogitationem, hic item Rhetoris fraudem latere, qui sua ex eodem, quo Plutarchos, horreo deprompserit — (Zobacz A. G. Becker And. übersetzt u. erläutert, str. 13. nast.) Nowsi uczeni nie są zgodnego zdania co do jej autentyczności. Taylor bowiem uważał ją za utwór demagoga Phaeaxa, który, jak wiadomo, był uczniem Alcibiadesa. Bronili jej autentyczności Rhunken (Hist. crit. orr. Gr. u. Reiskego 131 na st.) Valekenār u. Sluitera Leclt. Andocideae. W czasach najnowszych większa część uczonych oświadczyła się przeciw jej autentyczności. Zob. Meier, Allg. L. Z. 1827. L. 118 nast. Wachsmuth bell. Alterthümer I. 2. 190.; G. Grote, History of Greece, London 1849 p. 44. Porówn. A. G. Becker l. c. p. 14 nast. Blass, Alt. Beredsamk. I. str. 325. nast.

⁴) Zob. ἀπολογία tej mowy p. 53 (wyd. Schillera Lipsiae 1835): ὁ δὲ Διονύσιος νόθον εἶναι λέγει τὸν λόγον.

⁵) Alt. Bereds. I. p. 322.

⁶) Zob. A. G. Becker. Andokides übersetzt u. erläutert str. 238 uwaga 11.

⁷) Leclt. Lys. cap. VI. p. 260 Reiske. u. Beckera l. l. str. 238 uw. 12.

⁸) ad Lys. contra Nicomach. p. 851. R., u. Beckera l. l. str. 239 uw. 13.

⁹) ad Aristoph. Plut. p. 474.

¹⁰) w dziele swem o „Sparcie“ str. 423—431, zob. Becker l. l. str. 243.

nych należy do obozu przeciwnego. Już Ruhnken¹¹⁾ powołując się na świadectwo Klemensa Alexandryjskiego, starał się zbić mylne zdania Taylora i Marklanda. Za jego zaś zdaniem poszli Wesseling¹²⁾, Sluiter¹³⁾ i Valekenār¹⁴⁾.

W czasach najnowszych wystąpili w obronie autentyczności naszej mowy uczeni tej miary jak Boekh¹⁵⁾, Becker¹⁶⁾, Krüger¹⁷⁾, Grote¹⁸⁾, Curtius¹⁹⁾, Kirchner²⁰⁾, Blass²¹⁾, Frenzel²²⁾, Francke²³⁾ i dosadnie wykazali, że wszelkie zarzuty i wątpliwości nie wytrzymują krytyki. — O ile więc dłużej toczył się spór między uczonymi, o tyle ciekawsze są powody, które go wywołały. Tu tylko po krótko zaznaczyć mi je wypada.

Ołóż pierwszym powodem, dla którego uczeni mowę tę podawali w wątpliwość był ten, że mówca mięsza często zdarzenie historyczne, a nawet błędnie je przedstawia.

Wiele także trudności nastroczała ta okoliczność, że kilka ustępów, zawartych w mowie Andokidesa, prawie dosłownie powtarza się w mowie Eschinesa *περὶ παρασκευῆς*.

Niektórzy więc uczeni sądząc, że ustępy te wypisane zostały z Eschinesa, doszli do mylnego przekonania, że autorem tej mowy był jakiś sofista współczesny Andokidesowi²⁴⁾. Obydwa te zarzuty, jak później szczegółowy rozbiór wykaże, nie wytrzymują krytyki, na co zresztą dostatecznych dowodów dostarczyli Krüger²⁵⁾, Becker²⁶⁾ i Kirchner²⁷⁾.

¹¹⁾ Historia critica Orr. Gr. p. 138 Reisk.; zob. Becker l. I, str. 241, uw. 14.

¹²⁾ Zob. Becker l. I, str. 242.

¹³⁾ Lectiones Andocidae, Lugduni Batav. 1804, p. 204 nast.

¹⁴⁾ u Sluitera l. I, p. 205 nast., zob. Becker l. I, p. 237 nast.

¹⁵⁾ Die Statshaushaltung der Athener, 2-te Ausg. I. Band Berl. 1851, str. 241, uw. C.

¹⁶⁾ l. I, str. 204, nast.

¹⁷⁾ Historisch-Philologische Studien II. Band, Berlin 1851, Über das Historische in der Rede des Andokides vom Frieden mit Beziehung auf die Echtheit derselben i „Über die Echtheit der Rede des Andokides vom Frieden mit den Lakedaemoniern“ u. Beckera l. I, str. 232—276.

¹⁸⁾ History of Greece, By George Grote, London 1849.

¹⁹⁾ Griechische Geschichte Berlin 1867.

²⁰⁾ „De Andocidis quae fertur tertia oratione“, diss. inaug. Berolini 1861.

²¹⁾ Attische Beredsamkeit vom Gorgias bis zu Lysias, Leipzig 1868.

²²⁾ De Andocidis de pace oratione, Königsberg 1866.

²³⁾ De Andocidis oratione, quae est de pace, Halis Saxonum 1876.

²⁴⁾ Taylor, Markland, zob. Becker l. I, str. 238, nast.

²⁵⁾ u Beckera l. I, p. 239, nast.

²⁶⁾ l. I, str. 237, nast.

²⁷⁾ l. I, str. 53—74.

Przekonamy się nawet, że mowca niektóre błędy historyczne popełnił świadomie, ażeby dopiąć celu, jaki sobie w mowie wytknął. Szczegółowy zaś rozbiór ustępów powtarzających się u Andokidesa i Eschinesa wykaże, że raczej Eschines wypisał je z Andokidesa²⁸.

Nieuzasadnionem również okaże się zdanie tych uczonych, którzy podnosili, że styl i właściwości językowe mowy III. są zupełnie odmienne od tych, które charakteryzują inne mowy Andokidesa. Wiele trafnych dowodów dostarczyli w tej mierze Kirchner²⁹, Frenzel³⁰ i Francke³¹.

W końcu na jeden jeszcze szczegół wypada mi zwrócić uwagę. Niektórym dawała wiele do myślenia ta okoliczność, że Xenofon w historii swej nie wspomina wcale ani pokoju, który zaleca Andokides, ani też o warunkach, na których pokój ten miał być zawarty. Jak sobie to milczenie Xenofonta tłómaczyć należy, wykaże na innem miejscu.

Tu ogólnikowo tylko zaznaczam, że milczenie Xenofonta o warunkach pokoju, o jakich mówi Andokides, nie jest jeszcze dostatecznym dowodem, że podobne warunki ze strony Sparty nie zostały nigdy podane. Jeśli bowiem weźmie się na wzgląd z jednej strony to, że pokój ów nie przyszedł do skutku, a z drugiej zwięzłość Xenofonta w opowiadaniu zdarzeń historycznych, łatwo dadzą się zrozumieć powody, dla których historyk zdarzenie to pominął milczeniem. Zresztą — późniejsze wywody okażą, że wiele względów przemawia za tem, iż historyk Philochoros mowę tę czytał, i wcale nie wątpił, że warunki pokoju, o których mowca w niej wspomina, w czasie wojny koryneckiej w rzeczywistości miały miejsce³². Pochwalam więc w zupełności zdanie Boeckha³³, Grotego³⁴, Curtiusa³⁵, którzy mowę tę uważali za cenne źródło do wyświeatlenia i przedstawienia wypadków wojny koryneckiej, na który to okres mowa ta niewątpliwie przypada.

²⁸) Zob. Krüger l. I, str. 244. nast., Blass l. I, str. 322 nast.

²⁹) l. c. str. 43—47.

³⁰) l. c. str. 1—35.

³¹) l. c. str. 1—35.

³²) Zob. *Ἐπεὶ δὲ* tej mowy wyd. Schilera str. 53.

³³) l. c. p. 241 not. c.

³⁴) Szczególnem jest, że Grote początkowo (Tom V. str. 450 uw. 1., VI. str. 8, uw. 1., VII. str. 225, uw. 2) uważał mowę tę za nieautentyczną, później zaś przyznał ją Andokidesowi. (tom IX. str. 474).

³⁵) l. c. str. 197 nast., str. 760, uw. 92.

Rzuciwszy krótki pogląd na stan kwestyi autentyczności III. mowy Andokidesa, zanim do szczegółów przystąpię, nie będzie od rzeczy choć w kilku słowach zaznaczyć, w jaki sposób rozbiór jej podać zamierzam. Mogłem którykolwiek z przytoczonych powyżej punktów spornych obrać sobie za punkt wyjścia do dalszych uwag. Najodpowiedniejszym jednak wydało mi się wyjść od dokładnego określenia czasu, w którym Andokides mowę tę wygłosił. W ten bowiem sposób uzyskam trwałą historyczną podstawę, na której oprę dalsze wywody.

Podzieliłem więc sobie całość przedewszystkiem na dwie główne części. W pierwszej będę się starał określić dokładnie czas, w którym mowa ta została wygłoszoną, w drugiej wykażę powody, dla których Andokidesa uważać należy za jej autora. Dla lepszego zaś przeglądu podzieliłem obydwie części na kilka rozdziałów tak, że całość dyspozycyi przedstawia się w następujący sposób.

A.

W którym czasie wygłosił Andokides III. mowę?

§. 1.

Jaki był stan rzeczy w wojnie koryneckiej w chwili, kiedy Andokides wystąpił z mową swą o pokój i pod jakimi warunkami pokój ten między Ateńczykami i Lacedemonczykami miał być zawarty?

§. 2.

W którym roku został zajęty port Lechaion?

§. 3.

O czterech latach, przez które, według wzmianki Andokidesa, Beotowie byli uczestnikami wojny koryneckiej.

§. 4.

Jakie trudności wynikają ze wzmianki Andokidesa o budowie murów?

§. 5.

Kilka słów o innych wzmiankach Andokidesa, odnoszących się do wojny koryneckiej.

§. 6.

Czy stan rzeczy, jaki był wówczas u Spartan, Ateńczyków, Tebańczyków, Argiwów i Koryntyan nie wskazuje na to, że o pokoju, do którego Andokides w mowie swej zachęca, nie mogło być mowy rychłej niż w r. 391. prz. Chr.

B.

**Dlaczego Andokidesa uważać należy
za autora tejże mowy?**

§. 1.

O miejscu wspólnem u Andokidesa i Eschinesa.

§. 2.

Jakie błędy mieszczą się w III. mowie Andokidesa?

§. 3.

O stylu i właściwościach wymowy Andokidesa.

§. 4.

Czy Philochoros miał przed oczyma trzecią mowę Andokidesa i z jakich powodów Dyonizyus podawał ją w wątpliwosć?

A.

**W którym czasie wygłosił Andokides
III. mowę?**

§. 1.

Jaki był stan rzeczy w wojnie koryneckiej w chwili, kiedy Andokides wystąpił z mową swą »o pokoju« i pod jakimi warunkami pokój ten między Ateńczykami i Lacedemończykami miał być zawarty?

Nie ulega wątpliwości, że III. mowa Andokidesa przypada na okres wojny koryneckiej, w której Ateny w połączeniu z Argos, Tebami i Koryntem, usiłowały wydobyć się z pod uciążliwego

jarzma hegemonii lacedemońskiej. W tym względzie zgadzają się wszyscy uczeni. Wielka natomiast jest różnica zdań co do samego roku, w którym Andokides ją wygłosił.

I tak zdaniem Beckera³⁶ i Krügera³⁷ przypada ona na rok 393. prz. nar. Chr., Grote³⁸, Curtius³⁹ i Kirchner⁴⁰ odnoszą ją do roku 391. prz. nar. Chr., Blass⁴¹ zaś umieszcza ją w r. 340. prz. nar. Chr.⁴²

Ażebym w tym labiryncie zdań i zapatrywań nie stracił nici przewodniej i nie popaść w błąd, należy sąd w tej mierze oprzeć przede wszystkim na danych historycznych, zawartych w mowie samej, zbadać je dokładnie i zastanowić się, czy można z nich wysnuć pewne wnioski co do określenia czasu jej powstania, czy nie.

Tą drogą poszedł Kirchner, a wywody jego w tej mierze przekonały mnie najwięcej. — Opierając się tedy na jego uwagach i śledząc tok myśli w mowie Andokidesa, widzimy przede wszystkim, że Ateńczycy i sprzymierzeńcy ich Beoci, Argiwi i Koryntyanie ponieśli już trzykrotną porażkę od Lacedemończyków: najpierw port Koryntein, powtórnie pod Koroneą, w końcu w tej bitwie, w której zajęty został Lechaion, port Koryntyan.⁴³ Ateńczykom natomiast los wcale nie sprzyjał, gdyż z wyjątkiem jednej bitwy pod Knidos⁴⁴, w której Konon pobił flotę spartańską, nie mogli się zresztą poszczycić żadnem innem zwycięstwem. Taki był stan rzeczy w chwili, kiedy i Beotowie, dręczeni przez cztery lata trudami wojennymi⁴⁵ i Ateńczycy

³⁶) I. I. str. 38 i 236.

³⁷) I. I. str. 252 — 255.

³⁸) I. I. IX. str. 475 nast.

³⁹) I. I. III. str. 750. uw. 92.

⁴⁰) I. I. str. 1—42.

⁴¹) I. I. str. 282, 283.

⁴²) Nie wymieniam już wcale nieuzasadnionego zdania historyka Belin. de Ballu, który mowę tę umieszcza w czasie wojny peloponeskiej i to wkrótce po obsadzeniu wyspy Sfakteryi przez Ateńczyków I. j. Ol. 88^{37/1}, Thuc. IV. 44. (Zob. Histoire critique de l'éloquence chez les Grecs, Paris 1843. Tom I. p. 173. u Beckera I. I. p. 232.) Zdanie to już z tego względu uważać należy za mylne, że Andokides wspomina wyraźnie o zwycięstwie Konona pod Knidos (§. 22) jakoteż o zwycięstwie Agesyłausa pod Koroneą, a wypadki te odnoszą się do lat o wiele późniejszych. Groddeck: *Initia Histor. Graecorum Liter.* ed. II. vol. I Vilnae 1824. str. 182, umieszcza ją w r. 413 prz. nar. Chr.: Schöll, *La Littérature grecque profane* ed. II. p. 1894. w Ol. 95, 4.

⁴³) Porówn. Andokid. o pokoju §. 22 i §. 18.

⁴⁴) Porówn. §. 19. i 22.

⁴⁵) §. 20. (Βοιωτοὶ) πολέμιστατες ἔτη τέσσαρα τὴν ἐχθρὴν ποιοῦνται.

starają się zawrzeć pokój ze Spartą. Beotowie, jak ze słów Andokidesa wynika, pomimo czterolichnych nieupłyniętych trudów wojennych, podjętych w celu złączenia Orchomenos, składają się natychmiast do zawarcia pokoju, godzą się na podane warunki i miastu Orchomenos zostawiają całą wolność.¹⁶ Ateńczycy wysłali w tym celu do Sparty posłów, wyposażonych w nieograniczoną władzę (§. 33. nast.), a w liczbie ich był także nasz mówca Andokides. Ci nie zawarli wprowadzić pokoju z Lacedemonieczykami, lecz ułożyli się z nimi o następujące warunki:

Lacedemonieczycy mają się rzec hegemonii na lądzie i na morzu; Wszystkie miasta greckie mają być wolne i niepodległe.¹⁷

Sparta ma pozostać tylko w posiadaniu swego kraju¹⁸; Ateńczykom mają przypaść wyspy Lemnos, Imbros i Skyros,¹⁹ nadto zaś otrzymują pozwolenie odbudowania murów i posiadania tylu okrętów, ile tylko zechcą.²⁰ Pokój ten ma być zawarty ze wszystkimi państwami Greckimi, które będą skłonne do niego przystąpić.²¹

Po ułożeniu powyższych warunków, wracają posłowie ateńscy do kraju, ażeby się wspólnie z obywatelami bliżej nad nimi zastanowić. Na to przeznaczono przeciąg dni 40²². Po upływie tego czasu mają być owe warunki zatwierdzone, ewentualnie po wspólnem porozumieniu się zmienione i uzupełnione dodatkami.²³ Ku wspólnej tedy naradzie schodzą się w Atenach posłowie Koryntyjczy²⁴, Lacedemonieczyków²⁵ i Argiwów.²⁶

Beotowie pragnęli gorąco zawarcia pokoju, Koryntyjanie zaś i Argiwi opierali się temu wszelkimi siłami. Przyczyny

¹⁶) §. 20. Βούλοισι δ' αὖ πᾶσι τῇ εὐρήνῃ ποιοῦνται: ὅτινας, τον μὲν πόλεμον ἐποιήσαντο τῆς Ὀρχομενός, ὡς οὐκ ἐπιτρέφοντες πόλεμον εἶναι, νῦν δὲ . . . ὅπως Ὀρχομενὸν ἄρᾳντες πόλεμον τῇ εὐρήνῃ ποιοῦνται . . . Porówn. § 24. 25. 28. i 43.

¹⁷) §. 19. τῇν ὁλότητα κοινὴν εἶναι — porówn. §. 17.

¹⁸) §. 14. 18.

¹⁹) §. 19. τῇν ἐκείνων ἐργοντα — porówn. §. 34.

²⁰) §. 12. 14. 23. 39.

²¹) §. 12. γὰρ ἐκείνῃ μὲν ὁδὸς κατεβόη, νῦν δ' ὑπὸ πάσι ἀβυσσολογέθῃ. Porówn. §. 14. 23. 36. 39.

²²) §. 17 i 34.

²³) §. 33. porówn. § 40.

²⁴) §. 40. ἀρχαῖον . . . προσβόηαι. Porówn. Thuc. 18, 20, Polyb. VII. 9, Liv. 38.

²⁵) §. 41.

²⁶) §. 39.

²⁷) §. 24 i 31.

zaś tego były następujące. Argiwi żywili nadzieję, że gdy wojna się przedłuży, oni tymczasem zawrą, zwyczajem ojców, prywatnie pokój ze Spartą, pozyskają tym sposobem Korynt, uwolnią kraj swój od nieszczęść wojennych i zwałą je na kraje sprzymierzeńców⁵⁸. W Koryncie powstały dwa stronnictwa, z których jedno zostało wyparte z miasta, drugie zaś wrogie Sparcie miało w tej chwili przewagę⁵⁹, więc wołało dalszą wojnę niż pokój. Także wielu z Atenczyków niechętnie patrzyło na ofiarowane przez Spartę warunki, skłaniając się raczej do wojny niż do pokoju. Jedni powodowali się w tym względzie nienawiścią ku Lacedemończykom⁶⁰, drudzy obawą, by w razie zawarcia pokoju nie upadły rządy demokratyczne⁶¹, inni wreszcie pragnęli oprócz Lemnos, Imbros i Skyros odzyskać także Chersonesz wraz z koloniami i posiadłościami, które do nich należały⁶². Ci wreszcie, którzy pokojowo byli usposobieni, pragnęli natychmiastowego zawarcia pokoju, uważając ową 40 dniową zwłokę za zbyt długą⁶³.

Taki był stan rzeczy w chwili, kiedy Andokides wystąpił z mową swą o „pokoju“ i takie warunki, na podstawie których pokój ten między Atenami i Spartą miał być zawarty.

Trzy zaś przedewszystkiem są rzeczy, które w określeniu czasu powstania naszej mowy mogą nam być przydatne:

1. Mielśmy wzmiankę o bitwie, w której Lacedemończycy zajęli port Lechaion.

2. Dowiedzieliśmy się, że Beotowie już przez cztery lata byli uczestnikami wojny.

3. Między warunkami, na mocy których pokój miał być zawarty, był także i ten, że Atenczycy mogą odbudować mury.

Nad temi więc trzema rzeczami wypada przedewszystkiem bliżej się zastanowić.

§. 2.

W którym roku został zajęty port Lechaion?

Dwa różne są w tym względzie zdania uczonych. Jedni⁶⁴ bowiem odnoszą zdobycie tego portu do bitwy stoczonej pod

⁵⁸) §. 27.

⁵⁹) §. 32. ἔλασθαι... κορινθίους τοὺς οὖν ἔχοντας τὴν πόλιν ἀντὶ Λακεδαιμονίων.

⁶⁰) porówn. §. 15.

⁶¹) §. 1. 4. i inne.

⁶²) φέρει, ἀλλὰ Λεζερρόνησον καὶ τὰς ἀποικίας καὶ τὰ ἐγκτήματα καὶ τὰ γρᾶν ἐκ ἀπολαβόμεν.

⁶³) §. 33 i następne.

⁶⁴) Clinton, Fasti Hellenici; Krüger l. l. i inni, którzy przed Grote'em zajmowali się tą kwestyą.

wodzą Praxitasa w r. 392. prz. n. Chr., inni zaś ⁶⁵ do bitwy, która miała miejsce w r. 391. prz. n. Chr. pod dowództwem Agesylausa i Telentiasa. Trudności zaś w należytem rozwiązaniu tej kwestyi są tego rodzaju, że należy zachować wszelką ostrożność, by nie popaść w błędy przez niektórych uczonych popełnione.

Przychodzi nam tu w pomoc Xenofon, na którego opowiadaniu, aczkolwiek nieraz jest ono zbyt zwięzłym i zagadkowym, przedewszystkiem polegać należy dlatego, że on był bądźto naczynym świadkiem wypadków odnoszących się do wojny koryneckiej, bądź też mógł zasięgnąć o nich najwiarogodniejszych wiadomości. Mniej deleko można ufać Dyodorowi Sycylijskiemu. Ten bowiem i w datach chronologicznych bardzo często błądzi i tok wypadków nieraz mieża, wskutek czego nie może służyć za źródło w kwestyi wymagającej przedewszystkiem ścisłości chronologicznej.

Przypatrmy się więc, jak opowiedział Xenofon wypadki wojny koryneckiej.⁶⁶

Początek jej zapowiada w księdze III. rozdz. 5., gdzie wspomina o klęsce Lizandra pod Haliartem, która, jak wiadomo, przypada na r. 395 prz. Chr. Następnie przerywa na chwilę rozpoczęte opowiadanie w ks. IV. r. 1., gdzie mówi o pobycie Agesylausa w Azji, poczem już jednym ciągiem opowiada dalszy przebieg wojny i kończy swe opowiadanie w ks. V. rozdz. 1. — Zdarzenia, które rozegrały się na stałym lądzie Hellady, przedstawił Xenofon w nieprzerwanym ich biegu aż do końca ks. IV. rozdz. 7. kon.

Wspomina bowiem najpierw o bitwie pod Koryntem, następnie o powrocie Agesylausa do Grecyi i o bitwie pod Koroneą, wreszcie o klęsce floty spartańskiej pod Knidos, które to zdarzenia odnoszą się do lipca lub sierpnia roku 394. prz. n. Chr. Obliczenie zaś to jest o tyle pewniejszym, że polega na rachubach astronomicznych, odnoszących się do zaćmienia słońca, o którym wzmiankuje Xenofon.⁶⁷

W jesieni tegoż roku rozpuszcza Agesylaüs wojsko i sam wraca do domu.⁶⁸ Ta okoliczność naprowadza na domysł, że

⁶⁵) Grote I. I. Kirchmer I. I.

⁶⁶) Używałem Hellenik Xenofonta w wydaniu Breitenbacha Berlin 1876.

⁶⁷) Porówn. Hellen. IV., 2 — IV 3 kon.

⁶⁸) Μετά τοῦτο ἀρτίθι μὲν κατὰ πόλεις τὸ ἄλλο στρατεύμα, ἀπέπλευσε δὲ καὶ ὁ Ἀγισίας ἐπ' οἴκου. Hellen. IV. 4. 1.

w tym roku nie miało już miejsca żadne inne zdarzenie. Początek następnego roku zapowiada Xenofon słowami: Ἐκ δὲ τοῦ τοῦ ἐπολέμου Ἀθηναίων κ. τ. λ.⁶⁹

Śledząc dalszy ciąg jego opowiadania widzimy, że w r. 393 prz. n. Chr. Ateńczycy i ich sprzymierzeńcy obierają sobie za teatr wojny Korynt, Lacedemonczycy zaś Sycyon.⁷⁰

Koryntianie jednak spostrzegli niebawem, że najgorzej na tem wychodzą, iż walka rozgrywa się na ich terytoryum, bo i kraj ich ulega spustoszeniu i ludzie im giną, a inni sprzymierzeńcy zażywają spokoju i miasta ich wolne są od klęsk wojny. Dlatego przeważna ich część zapragnęła pokoju i starała się innych do tego skłonić.⁷¹ Tak kreśli Xenofon stan rzeczy u Koryntyan. Słusznie twierdzi Kirchner⁷², że gdy się rozważy dokładnie jego opowiadanie, musi się dojść do przekonania, że wypadki dotyczące Koryntu, wypełniły cały rok 393. Na wiosnę tegoż roku zjawia się flota perska pod dowództwem Konona i satrapy Farnabazosa u wybrzeży Peloponezu, pustoszy brzegi Lakonii i przybywa na Istmus korynecki. W tym samym czasie Koryntianie, wsparci pieniędzmi Farnabazosa, przygotowują gorąco wojnę morską i niebawem widzimy Agathinosa na czele nowo uzbrojonej floty, prowadzącego pomyślnie walkę w zatoce koryneckiej⁷³.

Pozwolę sobie w tem miejscu przytoczyć dosłownie wywody Kirchnera, który dalej tak rozumuje: ⁷⁴ »Tunc igitur Corinthiorum animi belli in propinquis regionibus conflati calamitatibus nondum ita erant exacerbati, ut de discordia aut seditione cogitarent: sed si quae damna iam perpassi erant, ea Pharnabazi pecunia et praesentia eius classis permagnae resarciebantur. Et omnino ea mala, quae a Xenophonte ex bello illo quidem non vehementi, sed diuturno in eos redundasse dicuntur, talia erant, qualia nisi longiore temporis spatio post Pharnabazi abitu interiecto non possent accidere: agri in dies magis

⁶⁹) Formułki tej używa Xenofon zawsze, ilekroć chce zaznaczyć, że po zdarzeniu, które opowiedział, upłynął dłuższy przeciąg czasu. — W miejscu przytoczonym upłynął przeciąg zimy. Porówn. Hell. IV. 4, 14 i IV. 5, 1.

⁷⁰) Hellen. IV. 4, 1.

⁷¹) Hellen. IV. 4, 1.

⁷²) l. l. strona 7. nast.

⁷³) Hellen. IV, 8, 8 — 10.

⁷⁴) l. l. str. 8. nast.

direpti, servi abducti, pecudes abactae, quatenus non erant servatae Piraei, quae urbs in septentrione Isthmi sita erat (cf. Xen. IV, 5, 1.), invidia inde orta, quod Argivis, Atheniensibus, Boeotlis agros colere licebat, Corinthiis non licebat, haec omnia ad praedationes saepius repetitas et damna paulatim illata spectant, praesertim cum de maioribus illius temporis proeliis nihil memoriae sit traditum. Ergo praeter incursiones utrimque factos et discordiam quandam postremo iam gliscere incipientem illi anno 393 nihil licet tribuere“.

Tak więc dalszy ciąg opowiadania Xenofonta (IV, 4, 2 nast.) odnosi się już do roku 392 prz. nar. Chr.

Znaczna liczba Koryntyjan, którzy zniechęceni nieszczęściami wojny, nosili się z zamiarem wzniecenia buntu, ponosi śmierć w ostatnim dniu uroczystości Eukleioi. Jedni w ucieczce szukają schronienia, inni pozostają w mieście i przechodzą powoli na stronę partji przeciwnej.

O uroczystości Eukleiów nie znamy zresztą bliższych szczegółów. Nie wiemy również, w którym czasie Koryntyanie ją święcili. Kirchner ⁷⁵⁾ wypowiedział w tym względzie kilka uwag, opartych na trafnych argumentach i doszedł do wniosku, że uroczystość ta odbywała się każdego 12. miesiąca, czyli podług naszej rachuby w drugiej połowie lutego każdego roku. Ten взгляд naprowadza nas znowu na rok 392. — Gdyby bowiem ktoś chciał ów mord Koryntyjan odnosić do r. 393, to musiałby umieścić go w pierwszych miesiącach tego roku, a temu sprzeciwia się stanowczo ta okoliczność, że Farnebazos i Konon przybyli do Koryntu dopiero w połowie lata r. 393. — Tak więc przyjąć należy rok 392. — Wróćmy jednak do rzeczy. Ci, którzy pozostali w mieście, opowiada dalej Xenofon, spostrzegli później, że Argiwi i ich forma rządu, bierze górę ⁷⁶⁾. Wydają więc mury, łączące Korynt z portem Lechaion, Praxitasowi, dowódcy kohorty lacedemońskiej. Ten, zwyciężywszy wojska sprzymierzonych, zburzył część muru celem utworzenia przejścia i zajął Sidus i Krommyon, miasta Koryntyjan, położone nad zatoką Saronską. Te zdarzenia wypełniają rok 391. prz. Chr. Czytamy bowiem w ks. IV. 4. 13 o rozpuszczeniu wojska i powrocie Praxitasa do Sparty, w następnym zaś roz-

⁷⁵⁾ l. l. str. 9. nast.

⁷⁶⁾ Xenof. Hellen. 4, 6 nast.

dziele zapowiada już Xenofon nowy rok wojny. (Εκ δὲ τούτου στρατιὰ μὲν μεγάλαι ἐκατέρων διεπίπαιοντο... κ. τ. λ.)

W ciągu zimy i wiosny roku 391. przestają obydwie strony na mniejszych najazdach, przedsięwziętych przy pomocy wojsk najemnych wśród których odznacza się Ifikrates.⁷⁷ W tym czasie odbudowują Ateńczycy mury zburzone przez Praxitasa.⁷⁸ Leez Agesylaus jeszcze w tym samym roku zdołał mury napowrót odzyskać, a brat jego Teleutias zajął port Lechaion. — Po dokonaniu tego Agesylaus część wojska rozpuszcza, część zaś odprowadza do domu.⁷⁹ Nie ulega zatem wątpliwości, że wypadki powyższe wypełniły cały rok 391.⁸⁰

W roku 390. do którego odnosi się dalsze opowiadanie Xenofonta zajmuje Agesylaus porty Pireus i Heraion: w tym samym jednak czasie odnosi Ifikrates zwycięstwo nad morą spartańską.⁸¹ W r. 389. udaje się Agesylaus do Akarnanów.⁸² z którymi na wiosnę następnego roku zawiera pokój.⁸³ Następnie wódz lacedemoński, Agesipolis, wpada do kraju Argiwów.⁸⁴

Tak więc opowiedział Xenofon cały przebieg wojny lądowej (IV. 8, 1. καὶ ὁ μὲν δὲ, ἀπὸ γὰρ πόλεως ὅσους ἐπολεμάτω) w roku bowiem 387. zawarty został pokój Antalcydasa.

Przeszedłszy w ten sposób całe opowiadanie Xenofonta o wojnie koryneckiej, doszliśmy do wniosku, że mury łączące Korynt z portem Lechaion zajęte zostały w r. 392. port zaś sam zdobyli Lacedemończycy dopiero w r. 391 prz. n. Chr.

Na wstępie do tego rozdziału zaznaczyłem, że niektórzy uczeni, nie odrozhniwszy ściśle bitwy stoczonej w r. 392 pod dowództwem Praxitasa, od bitwy, która rozegrała się w r. 391 pod wodzą Agesylausa i Teleutiasa, doszli do mylnego zdania, że port Lechaion zajęli Lacedemończycy już w r. 392.

Błądność tego twierdzenia wykazał dosadnie Kirchner,⁸⁵ opierając się znowu na opowiadaniu Xenofonta. I tak wskazał

⁷⁷) Porówn. Hellen. IV, 4, 14. 15.

⁷⁸) Hellen. IV, 4, 15 οἱ δ' αὖ Ἀθηναῖοι . . . ἐγγίσταντο κράτιστον εἶναι ἀναταχίσαι τὰ ἀσκημένα ὑπὸ Πραξίτα τείχεα . . .

⁷⁹) Hellen. IV, 4, 19.

⁸⁰) Porówn. Kirchner l. l. str. 11 nast.

⁸¹) Hellen. IV 5, 1 — 19.

⁸²) Hellen. IV, 6, 1 — 14.

⁸³) Hellen. IV, 7, 1.

⁸⁴) Hellen. IV, 7, 2 — 7.

⁸⁵) l. l. str. 23 nast.

przedewszystkiem na słowa, które czytamy w ks. IV, 4, 19: Παργόνετο δὲ αὐτῷ (Agezylausowi) καὶ ὁ ἀδελφὸς Τελευτίας κατὰ θάλατταν ἔχων τρηρεῖς περὶ δόδεκα ὥστε μακκαρίζεσθαι αὐτῶν τὴν μηχανήν. ὅτι τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ὃν ἔτεκεν ὁ μὲν κατὰ γῆν τὰ τεῖχη τῶν πολέμων, ὁ δὲ κατὰ θάλατταν τὰς ναῦς καὶ τὰ νεώρια ἔχοντα. — Słusznie zupełnie, mojem zdaniem, utrzymuje Kirchner, że gdyby Praxitas był już w r. 312 zajął port Lechaion, to nie mówiłby obecnie Xenofon, że Teleutias zajął κατὰ θάλατταν τὰς ναῦς καὶ τὰ νεώρια, należące naturalnie do portu Lechajon. Bo kto jest panem portu jest zarazem panem okrętów i wszystkich sprzętów okrętowych do tego portu należących.

Dalej wskazuje Kirchner na słowa Xenofonta w ks. IV., 4, 18: οἱ δ' αὖ Ἀθηναῖοι ποτιόμβαναι τὴν ἐφορὴν τῶν Ἀχαλαμνησίων, μή, ἐπεὶ τὰ μακρὰ τεῖχη τῶν Κορινθίων ἀείχρητο, εὐλοῦν ἐπὶ τῷ, ἡγήσαντο κρατίστην εἶναι ἀνατελεῖσαι τὰ ἀπορριμένα ὑπὸ Πραξίτα τεῖχη καὶ εὐλόγηται παύσασθαι . . . ἐν ὁλίγοις ἡμέραις πᾶσι καλὸν ἔργον εἶναι. — Trudno nie przyznać słuszności twierdzeniu, że Ateńczycy nie byłiby murów odbudowywali, a przynajmniej trudy ich byłyby bezowocne, gdyby Lacedemończycy już od zwycięstwa Praxitasa byli w posiadaniu portu Lechaion, a tem samem mieli łatwy przystęp do Attyki — Słusznie również nadmieniam dalej Kirchner, że Lacedemończycy byłiby niewątpliwie wyzyskali port Lechaion, jako najdogodniejszy punkt do uderzenia na Korynt, a tymczasem już po zwycięstwie Praxitasa wspomina Xenofont, że Lacedemończycy obrali sobie jako punkt do dalszych operacyi wojennych Sycyon.⁸⁰

Nie wątpliwie więc nie byli jeszcze podówczas Lacedemończycy panami tego portu. Nie mniej dziwnem byłoby i to, dlaczego Xenofon, mówiąc o bitwie stoczonej pod dowództwem Praxitasa, miałby wspomnieć tylko o zajęciu murów łączących port Lechaion z Koryntem „τὰ κρατίστωτα ἐπὶ Ἀχάων τεῖχη“ (Hellen. IV. 4, 7 — 13), a pominać milczeniem rzecz o wiele donioślejszą t. j. zajęcie samego portu.

Przeciwko rokowi 391, do którego zdobycie portu Lechaion odnoszę, przemawiałyby pozornie słowa Xenofonta, które czytamy w ks. IV, 4, 12. — Opowiada tam historyk o klęsce i smutnej śmierci Koryntyjan, usiłujących przy pomocy drabin dostać się do miasta i kończy temi słowy: ἀποθνήσκον δὲ καὶ ἐν τῷ λιμένι τῶν Βοιωτῶν πολέμας, οἱ μὲν ἐπὶ τῶν πειγῶν, οἱ δὲ ἐπὶ τὰ τεῖχη τῶν νεοσσιέων ἀναβάντες. — Ołóż mógłby ktoś, nie wniknąwszy bliżej w myśl Xenofonta, wziąć słowa jego „ἐν τῷ λιμένι“ w tem znaczeniu, że załoga

⁸⁰) Hellen. IV. 4, 14.

przedewszystkiem na słowa, które czytamy w ks. IV, 4, 19: Παργόνετο δὲ αὐτῷ (Agezylausowi) καὶ ὁ ἀδελφεὸς Τελευτίας κατὰ θάλατταν ἔχων τρηρεῖς περὶ δόδεκα ὥστε μακαρίζεσθαι αὐτῶν τὴν μηχανήν, ὅτι τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ὃν ἔτεκεν ὁ μὲν κατὰ γῆν τὰ πείγη τῶν πολέμων, ὁ δὲ κατὰ θάλατταν τὰς ναῦς καὶ τὰ νεώρια ἔκρινεν. — Słusznie zupełnie, mojem zdaniem, utrzymuje Kirchner, że gdyby Praxitas był już w r. 312 zajął port Lechaion, to nie mówiłby obecnie Xenofon, że Teleutias zajął κατὰ θάλατταν τὰς ναῦς καὶ τὰ νεώρια, należące naturalnie do portu Lechaion. Bo kto jest panem portu jest zarazem panem okrętów i wszystkich sprzętów okrętowych do tego portu należących.

Dalej wskazuje Kirchner na słowa Xenofonta w ks. IV., 4, 18: οἱ δ' αὖ Ἀθηναῖοι πολεῖν οὐκ ἔβουλον τὴν πόλιν τῶν Ἀχαιωμένων, μή, ἐπεὶ τὰ μακρὰ πείγη τῶν Κορινθίων διέτριψεν, εὐλοῖεν ἐπὶ τῷ πρᾶσι, ἡγήσαντο κρατίστην εἶναι ἀνατελεῖσαι τὰ διατρημένα ὑπὸ Πραξίτα πείγη καὶ εὐλόησιν παύσασθαι . . . ἐν ὁλοκαίς ἡμέραις πᾶσι καλὸν ἔσται τῶν. — Trudno nie przyznać słuszności twierdzeniu, że Ateńczycy nie byłiby murów odbudowywali, a przynajmniej trudy ich byłyby bezowocne, gdyby Lacedemończycy już od zwycięstwa Praxitasa byli w posiadaniu portu Lechaion, a tem samem mieli łatwy przystęp do Attyki — Słusznie również nadmieniam dalej Kirchner, że Lacedemończycy byłiby niewątpliwie wyzyskali port Lechaion, jako najdogodniejszy punkt do uderzenia na Korynt, a tymczasem już po zwycięstwie Praxitasa wspomina Xenofont, że Lacedemończycy obrali sobie jako punkt do dalszych operacyi wojennych Sycyon.⁸⁰

Nie wątpliwie więc nie byli jeszcze podówczas Lacedemończycy panami tego portu. Nie mniej dziwnem byłoby i to, dlaczego Xenofon, mówiąc o bitwie stoczonej pod dowództwem Praxitasa, miałby wspomnieć tylko o zajęciu murów łączących port Lechaion z Koryntem „τὰ κατεσθάνοντα ἐπὶ Ἀίγρων πείγη“ (Hellen. IV. 4, 7 — 13), a pomijając milczeniem rzecz o wiele donioślejszą t. j. zajęcie samego portu.

Przeciwko rokowi 391, do którego zdobycie portu Lechaion odnoszę, przemawiałyby pozornie słowa Xenofonta, które czytamy w ks. IV. 4, 12. — Opowiada tam historyk o klęsce i smutnej śmierci Koryntyjan, usiłujących przy pomocy drabin dostać się do miasta i kończy temi słowy: ἀποθνήσκον δὲ καὶ ἐν τῷ λιμένι τῶν Βοιωτῶν πολέμας, οἱ μὲν ἐπὶ τῶν πειγῶν, οἱ δὲ ἐπὶ τὰ πείγη τῶν νεοστοίων ἀναβάντες. — Ołóż mógłby ktoś, nie wniknąwszy bliżej w myśl Xenofonta, wziąć słowa jego „ἐν τῷ λιμένι“ w tem znaczeniu, że załoga

⁸⁰) Hellen. IV. 4, 14.

mowy tej nie mógł wygłosić przed latem 391. r. prz. Chr.

§. 3.

O czterech latach, przez które, według wzmianki Andokidesa, Beotowie byli uczestnikami wojny korynckiej.

W rozdziele poprzedzającym doszliśmy do wniosku, że Andokides mowy swej o pokoju nie mógł wygłosić przed latem r. 391. prz. Chr. Na ten sam rok naprowadza druga wzmianka, że Beotowie już przez cztery lata uczestniczyli w wojnie korynckiej. — Należy tylko oznaczyć rok, na który przypada początek tej wojny, a twierdzenie nasze okaże się w jasnym świetle. — Rzecz zaś ta nie nastręczy żadnych trudności, gdy oprzemy się znowu na opowiadaniu Xenofonta. — Z opowiadania bowiem jego wynika jasno, że wojna koryncka wybuchła dopiero wtedy, gdy Agezylaus już dłużej niż rok bawił w Azji. (Porówn. Hellen. III, 4, 20, IV, 1, 1.)

Pobyt zaś jego w Azji trwał dwa lata całe i część roku trzeciego, na co wskazuje jasno ks. IV, 1, 41; w trzecim bowiem roku wraca już na rozkaz Lacedemończyków do Peocyi i odnosi zwycięstwo pod Koroneą. Bitwa zaś ta, jak to w poprzednim rozdziale wykazałem, rozegrała się niewątpliwie w lipcu lub sierpniu r. 394. — Dodając więc do tej daty dwa lata pobytu jego w Azji, dochodzimy do wniosku, że do Azji wyruszył z początkiem 396 r., a wojna koryncka wybuchła w lecie r. 395. — Odliczywszy następnie od r. 395. cztery lata, przez które Beotowie, według wzmianki Andokidesa, prowadzili już wojnę, dochodzimy mniej więcej do lata roku 391, — czyli do końca pierwszego roku 97 olimpiady.

Na tej też podstawie Clinton,⁹⁰ Grote⁹¹ i Kirchner⁹² umieszczają tę mowę Andokidesa w r. 391., Becker⁹³ natomiast i Krüger⁹⁴ są za datą rychlejszą, mianowicie za rokiem 393. Becker twierdzenie swoje opiera na opowiadaniu Xenofonta, które

⁹⁰) Fasti Hellenici.

⁹¹) l. l. IX. str. 473 i 474 uw.

⁹²) l. l. 6 — 42.

⁹³) l. l. str. 234 — 236., porówn. str. 38.

⁹⁴) l. l. 252 — 255.

czytamy w ks. IV, 8, 15. Jest tam mianowicie wzmianka o bezowocnych usiłowaniach Tiribazosa sprowadzenia pokoju między obydwoma państwami, do którego to czasu odnosi Becker także III. mowę Andokidesa.

Jednakże już Krüger⁹⁵ wyraził powątpiewanie, by Xenofon w powyższem miejscu miał na myśli owe bezowocne usiłowanie Andokidesa w celu sprowadzenia pokoju między Atenami i Spartą. Gdyby wreszcie domysł Beckera był nawet prawdziwy, to należałoby chyba umieścić mowę Andokidesa w r. 392: w tym bowiem, a nie w r. 393. owo poselstwo do Tiribazosa miało miejsce.⁹⁶

Krüger jest również za rokiem 393., lecz już Kirchner dostatecznie wykazał, że argumenta jego nie wytrzymują krytyki.— Krüger mianowicie datuje wojnę korynecką od r. 396. powołując się na wzmiankę Xenofonta, (III, 4, 4,) że Beotowie już w tym roku pozwalali sobie niektórych kroków nieprzyjacielskich względem Agezylausa.

Wyszedłszy z tego założenia twierdzi dalej Krüger, że owej wzmianki Andokidesa o 4 latach uczestnictwa Beotów we wojnie nie należy brać dosłownie, lecz w interesie mowcy leżało powiedzieć w tem miejscu raczej więcej niż mniej, dla tego naliczył lat 4, chociaż w rzeczywistości Beotowie tylko 3 lata w wojnie brali udział. — Mowcy zaś — mówi dalej Krüger — przysługuje przywilej nie przestrzegać ściśle prawdy historycznej, jeśli tego dopięcie wytkniętego w mowie celu wymaga. — Tak uzasadnia Krüger swoje zdanie — dziwnie zaiste, a do tego i błędnie. Bo, gdybyśmy nawet przypuścili na razie, że wojna korynecka rozpoczęła się już w r. 396., to pytam z Kirchnerem jaką korzyść mógłby mowca osiągnąć przez dodanie jednego roku? — Mówi mianowicie Andokides w §. 20. o klęskach i nieszczęściach, jakich Beotowie w ciągu czterech lat wojny doznali. — Czyż więc mowca sądził, że przez dodanie jednego roku groza tych nieszczęść potężniejsze wywrze na słuchaczach wrażenie? — Trudno chyba przypuścić, że ten wzgląd spowodował mowcę do przekroczenia prawdy historycznej, a innego dopatrzeć się nie można.

⁹⁵) I. I. str. 254.

⁹⁶) Zob. Breitenbach do tego miejsca Xenofonta.

Ale twierdzenie Krügera jest nawet wprost błędne, gdyż wojny koryneckiej nie można w żaden sposób datować od r. 396. — Wprawdzie powołuje się Krüger na przytoczone wyżej miejsce Xenofonta (Hell. III. 4. 4.), lecz, jak słusznie uważa Kirchner, chyba tylko Krüger sam jeden uważać może za początek wojny tę błahą okoliczność, że Tebańczycy nie dopuścili do tego, aby Agezylaus, wyprawiając się do Azji, złożył w Aulis ofiarę na wzór Agamemnona. W takim bowiem razie możnaby pójść jeszcze dalej i datować początek wojny koryneckiej od chwili, kiedy to Tebanie, tuż po wojnie peloponeskiej, napróżno domagali się od Sparty części zdobyczy; albo też odłąd, kiedy to wkrótce przed owem zdarzeniem, na którym buduje Krüger, odmówiły Teby Agezylausowi, gotującemu się na wyprawę do Azji, posiłków. — Podobnych błahych przyczyn możnaby przytoczyć jeszcze cały szereg⁹⁷; stanowiły one wprawdzie materiał palny, podniecały zarzewie tłumiącego się jeszcze wewnątrz gniewu i obopólnej nienawiści, ale ostateczną iskrą, która spowodowała wybuch wojny były nieporozumienia między Lokrami opuncickimi i focyjskimi, a stało się to dopiero w r. 395. — Gdyby więc Andokides — jak utrzymują Krüger i Becker — wystąpił był z mową swą już w r. 393., w takim razie byłby w owej wzimiance o Beotach naliczył lat 4, zamiast dwóch, a tego nie mógł uczynić ani z nieświadomości, a tem mniej z rozmysłu, wiedząc dobrze o tem, że mówi o wypadkach świeżych, zbyt dobrze całemu ogółowi znanych. Zdanie swoje starał się Krüger poprzeć jeszcze drugim dowodem, zaczerpniętym już z samej mowy Andokidesa, który w §. 19. mówi: καίτοι πολλὰς τιμὰς αὐτῶν ἐλάβοντες παρ' ἡμῶν ἀφ' ὧν ἐστύγον, αἱ μὲν πόλεις ἡμετέρας. Opierając się na tych słowach twierdzi Krüger, że mowę swą musiał wygłosić Andokides przed klęską kohorty Lacedemońskiej, jaką jej zadał wódz ateński Hikrates w r. 392. — Pomylił się jednak Krüger co do daty owego zwycięstwa Ateńczyków, bo nastąpiło ono nie w roku 392., lecz dopiero w r. 390., na co wyżej przytoczyliśmy dowody, a tem samem potwierdza się znowu nasze zdanie, że Andokides wystąpił z mową swą w r. 391. przed n. Chr.

⁹⁷) Porówn. Hellen. III. 5. 5.; III. 5. 9; III. 2. 25.

§. 4.

Jakie trudności wynikają ze wzmianki Andokidesa o budowie murów?

Zaznaczyłem w pierwszym rozdziele, że między warunkami, na mocy których miał stanąć pokój między Atenami i Spartą, był także i ten, że Ateńczykom wolno będzie odbudować zburzone mury. — Z tego wynikałoby, że w chwili, gdy Andokides z mową swą o pokoju wystąpił, Ateńczycy owej budowy jeszcze nie rozpoczęli.

Ponieważ zaś Xenofon (Hell. IV. 8. 6.) wyraźnie wspomina, że Konon pracę około odbudowania zburzonych murów rozpoczął już w r. 393., stąd wniosek dalszy, że Andokides mowę swą mógł wygłosić najpóźniej w r. 393. — To nowy dowód, jaki Krüger przytoczył na poparcie swego twierdzenia.

Lecz i z tej trudności można bardzo łatwo wybrnąć, jeśli się dokładnie rozważy i należycie pojmie słowa Xenofonta. — Dokonał tego bardzo szczęśliwie Kirchner i wykazał, że pomimo owego dowodu Krügera można bardzo łatwo utrzymać się przy roku 391.

Zechciejmy przeto dotyczące miejsca u Andokidesa i Xenofonta poddać ściślejszej rozprawie.

Pierwszą wzmiankę o budowie murów czytamy w §. 12. mowy Andokidesa: *σπέρσασθε δὲ εἰς αὐτῶν τῶν γραμμάτων, ὅτε ἤμιν ἐν τῇ τεύχεσσι (po ukończeniu wojny pelop.) γέγραπται τὰ τεῖχη καθαιρεῖν, ἐν δὲ ταύτῃ: εἴσεσθιν οἰκοδομεῖν ναὺς; ἐκεί μὲν διόδοκεα κεκτήσθαι, νῦν δ' ὀπίστας ἀν' βουλόμεθα.* —

Nie da się wprowadzić zaprzeczyć, że dosłowna, ściśle gramatyczna interpretacya przytoczonego miejsca, potwierdzałaby zdanie Krügera, iż w chwili, gdy Andokides z mową swą wystąpił, praca około odbudowania murów nie była jeszcze rozpoczęta; inaczej bowiem nie mógłby mówca mówić: „εἴσεσθιν οἰκοδομεῖν τὰ τεῖχη“. Słusznie jednak nadmienia Kirchner,⁹⁸ że ktoby przy takiej interpretacyi chciał się opierać, musiałby również wziąć w dosłownem brzmieniu dalsze słowa mowy o liczbie okrętów: „εἴσεσθιν ναὺς ἐκεί μὲν διόδοκεα κεκτήσθαι, νῦν δ' ὀπίστας ἀν' βουλόμεθα — podobnie w §. 14. ἀλλ' ἵνα τριῖσιν εἴη ναυπηγέσθαι καὶ τὰς οὖσας ἐπισκευάζειν καὶ κεκτήσθαι: καὶ τοῦτο ὑπάρχει. —

⁹⁸) l. l. 30. nast.

Wiadomo wprawdzie, że po ukończeniu wojny peloponeskiej mogli Ateńczycy posiadać tylko 12 okrętów — trudno atoli przypuszczać, a nawet wyraźne świadectwo Xenofonta temu się sprzeciwia, żeby Ateńczycy w r. 393, do którego Krüger mowę Andokidesa odnosi, posiadali jeszcze ciągle tak szczupłą flotę. — Czytamy bowiem u Xenofonta ks. IV, 3, 11, że τὴν ἑκαπλοῦν ναυτιλίαν, na czele której stał Konon, przewyższała o wiele całą flotę Peisandra, a to upoważnia nas do wniosku, że w liczbie okrętów greckich musiała być także dość spora liczba okrętów ateńskich, zwłaszcza jeśli się weźmie na wzgląd, że po ukończeniu wojny peloponeskiej Konon z 9 okrętami uciekł był na Cypr.

Kirchner przytacza nadto jeszcze inną okoliczność na poparcie swego zdania, że w roku 393. musieli Ateńczycy posiadać już więcej okrętów niż 12. — Wskazawszy bowiem na przytoczoną wyżej wzmiankę Xenofonta, wnioskuje dalej tak: »Accedit quod duobus fere annis post id tempus, de quo loquimur, id est anno 391 fere exeunte Athenienses Philocratem, Ephialtis filium, cum decem navibus triremibus Euagorae auxilio miserunt, quamquam illae a Teleutia circa Rhodum versante captae sunt omnes. (Cf. Xenoph. IV, 8, 24). Exiguo tamen temporis spatio interiecto, adversus eundem Teleutiam Thrasybulum Stiriensem cum navibus non minus quadraginta mittunt. Quocirca vix potest dubitari, quin Athenienses anno 393, quo cum per biennium pugnatum esset, illam de duodecim navibus pactionem post finem belli Pelop. factam profecto non iam curaverunt, haud exiguum paratam habuerint classsem,“ —

To wnioskowanie Kirchnera, zdaniem mojem, ma za sobą bardzo wiele słuszności; dlatego też godzę się z nim, że ani wzmianki Andokidesa o okrętach, ani też owej o odbudowaniu murów nie można brać dosłownie, bo w takim razie należałoby chyba mowę jego cofnąć jeszcze przed rok 393. — Pozostaje zatem poszukać innej drogi do rozwiązania tej zagadki, jak mógł Andokides w r. 391. mówić „ὅτι ἔκαστος οἰκονομῶν τὰ τεῖχη“, skoro według świadectwa Xenofonta, pracę tę rozpoczął Konon jeszcze w r. 393? —

Rzecz ta nie nastęrczy wiele trudności, jeśli słowa Andokidesa interpretować będziemy wolniej n. p. w tem znaczeniu: „dawniej (po ukończeniu wojny pelop.) kazała nam Sparta

mury zburzyć, a obecnie nie ma nic przeciw temu, że je odbudowujemy. Interpretacya taka da się też łatwo uzasadnić. — Po wojnie peloponeskiej otrzymały Ateny rozkaz *τὰ τεῖχη καταρῆσαι*, później jednak w r. 393., gdy wojnę powzięło na nowo, stosunki zmieniły się o tyle, że Ateńczycy nie krępowali się już owym warunkiem i Konon, nie pytając się o zezwolenie Sparty, na własną rękę zaczął mury odbudowywać. W roku 391 wreszcie o którym mówimy, miało przyjść znowu do pokoju między Atenami i Spartą; nie więc dziwnego, że Sparta układając warunki przyszedłego pokoju, musiała wspomnieć także o owym, chociaż już rozpoczętem odbudowaniu murów, dając niejako obecnie pozwolenie swoje na to, co Ateńczycy już przedtem bezprawnie rozpoczęli. — Ateńczycy zaś uznając, że postąpili samowładnie, warunek ten przyjęli do wiadomości. —

Tak samo interpretować należy §. 14, 11, *τῶν δὲ θεῶν παλαῖμας σκεῖν ὁλλ' ἔπειτα ἔργον τεῖχη γενέσθαι: ἔπειτα καὶ τούτα ἐκ τῆς εἰρήνης.* tudzież §. 36., *καὶ νῦν ἔσθ' ἡμεῖς λέγουσιν οὐ γενέσθαι τὰς διακλαῖας αἰνὰς εἶσιν, τεῖχη καὶ νῦν εἰ γενέσονται τῇ πόλει.*

Wskazał nadto Kirchner na dwa inne miejsca w mowie, które potwierdzają domysł, że mury były już odbudowane. Pierwsze czytamy w §. 23. *ἔπειτα τοῦτον συγχωροῦσιν* (LacedemoniŹcy) *ταῦτα. ἔπειτα ὁ σύμμαχος, καὶ διόσωσιν ἔργον τὰ τεῖχη καὶ τὰς νείας καὶ τὰς νήσους ἔργον* v. xi. — Z tych słów wynika najwidoczniej, że Ateńczycy posiadają już mury, LacedemoniŹcy zaś zatwierdzają tylko ich posiadanie.

Jasniejsze jeszcze jest drugie miejsce w §. 39., *Ἀναδοκίδης: κἀκεῖνοι νῦν πρόβαται αὐτοκράτορες καὶ τεῖχη καὶ τὰς νείας ἔχοντες ἀκταῖσθαι.* Tu wyraz *ακταῖσθαι* wskazuje jeszcze dosadniej, że mury musiały być już odbudowane.

Dlaczego jednak Andokides wyraża się wszędzie o murach niejasno, trudno rozstrzygnąć. Może słusznym jest domysł Kirchnera, że w chwili, kiedy Andokides z mową swą wystąpił, praca około odbudowania murów, jakkolwiek rozpoczęta w r. 393., nie była jeszcze ukończoną, a stąd ta niejasność w dotyczących miejscach w mowie. — W każdym razie za daleko posunął się Krüger twierdząc kategorycznie, że mury nie były jeszcze odbudowane i opierając na tej podstawie swoje twierdzenie, że z mową swą mógł wystąpić Andokides najpóźniej w r. 393. — Dlatego też trudno godzić się z jego zdaniem,

lecz przyjąć raczej należy logiczne wnioskowanie Kirchnera, uzasadnioną jego interpretację naprowadzonych wyżej miejsc w mowie Andokidesa, a tem samem pozostać przy zdaniu, że mowę o pokoju wygłosił Andokides w r. 391.

§ 5.

Kilka słów o innych wzmiankach Andokidesa, odnoszących się do wojny korynckiej.

Są jeszcze i inne wzmianki w mowie Andokidesa, dotyczące niektórych wypadków w wojnie korynckiej, które wiążą się z kwestyą czasu powstania naszej mowy i wymagają choć krótkiego omówienia.

I tak w §. 18. powiada Andokides, iż w walce, w której zajęty został port Lechaion, Lacedemończycy odnieśli już trzecie zwycięstwo nad Ateńczykami. *νενικήκασι γὰρ τρίς ἤδη μυχόμενοι* (Laced.) *τότε μὲν ἐν Κορίνθῳ ἔδωκεν πρῶτον τοὺς συμμάχους αὐτοὺς δὲ Βουσιπύλῳ, ὅτ' ὅτεον Ἀγρίππιδος ἔπειτα τρίτον ὅτ' ἔπειτα Ἀγρίππιδος ἐλαβον* —

W rozdziele drugim niniejszej pracy omówilem szczegółowo kwestyę zdobycia portu Lechaion i przy pomocy opowiadania Xenofonta starałem się wykazać, że koło tego portu rozegrały się dwie bitwy, w których odnieśli zwycięstwo Lacedemończycy. W pierwszej w r. 392. zwyciężył wódz lacedemoński Praxitas i zdobył mury łączące port z Koryntem, w drugiej zaś (w r. 391) Agezylaus i Telentias, a wynikiem tego zwycięstwa było zajęcie samego portu. Z tego wynikałoby, że nie trzy, jak Andokides mówi, lecz cztery zwycięstwa odnieśli już Lacedemończycy nad Ateńczykami, a więc znów pewna niejasność, czy też błąd. Dwie są możliwości: albo Andokides popełnił rzeczywiście błąd, pominąwszy zwycięstwo Praxitasa, albo też prawdziwem jest zdanie tych, którzy utrzymują, że port Lechaion zdobyty został już w pierwszej bitwie t. j. w r. 392.

Ponieważ jednak tę drugą ewentualność wyklucza opowiadanie Xenofonta, jak to szczegółowo omówilem, przeto pozostaje tylko jedno rozwiązanie tej zagadki t. j., że Andokides w pewnym interesie popełnił świadomie błąd, policzywszy zajęcie portu Lechaion jako trzecie, a nie jako czwarte z rzędu zwycięstwo Lacedemończyków w wojnie korynckiej.

W jakim zaś interesie mógł mowca błąd ten popełnić, starał się wykazać Kirchner,⁹⁹ wnioskując w ten sposób: „Athēnienses hieme anni 392 i muros Lechaenum ferentes a Praxila dirutos refecerunt: quo tota propemodum huius Lacedaemonii victoria ad irritum redacta est. Itaque eam, etsi post pugnas apud Corinthum et Coroneam commissas tertia fuit, non inconsulto neglexit Andocides, quippe qui res gestas Lacedaemoniorum pro consilio suo exaggeraret, quo magis perspicuum esset, quanta benevolentia pacem tunc obtulissent”.

Jakkolwiek zresztą zechcemy się na tę kwestyę zapatrywać, w każdym razie pewnem jest, że mowca nie przestrzegał ściśle prawdy historycznej, lecz przedstawiał rzecz tak, jak tego cel mowy wymagał. — Dowód na to mamy zaraz w §. 19., gdzie mowca powiada, że Lacedemończycy skłaniają się do zawarcia pokoju, chociaż nie ponieśli dotychczas żadnej klęski. Znowu mija się Andokides z prawdą, gdyż zaraz po wybuchu wojny koryneckiej w r. 395. pobity został Lizander pod murami twierdzy Haliartus i sam zginął na polu walki. — Widocznie więc nie chciał o tem mowca wspomnieć, żeby tem łatwiej skłonić Ateńczyków do zawarcia pokoju. — Podobnych błędów w mowie Andokidesa wykażę w drugiej części pracy jeszcze więcej. — Na razie wskazałem tylko na dwa, jako na dowód, że stąd żadnych wniosków co do czasu powstania mowy wysnuwać nie można.

§. 6.

Czy stan rzeczy, jaki był wówczas u Spartan, Ateńczyków, Tebańczyków, Argiwów i Koryntyjan nie wskazuje na to, że o pokoju, do którego Andokides w mowie swej zachęca, nie mogło być mowy rychlej, niż w r. 391. prz. Chr.?

Ażeby kwestya czasu powstania naszej mowy nie budziła już żadnych wątpliwości, nie od rzeczy będzie przy pomocy opowiadania Xenofonta wykazać, że w r. 391. prz. Chr. stosunki w Sparcie z jednej, a w Atenach i państwach z niemi

⁹⁹) l. l. str. 34.

sprzymierzonych z drugiej strony tak się ułożyły, iż tylko w tym roku obie walczące strony mogły się skłaniać do zawarcia pokoju. —

Otóż Xenofont opowiada (Hell. IV, 8, 7—10 i 12.), że w r. 393. Farnabazus i Konon, przygotowawszy znaczną flotę, przepławili się do Grecyi, spustoszyli brzegi Lakonii, poczem udali się do Aten, wspierając ich pieniędzmi i zachęcając do dalszej walki. Wobec tak pomyślnego zwrotu rzeczy dla Ateńczyków trudno chyba przypuścić, żeby już wtedy skłonni byli do zawierania pokoju ze Spartą. W roku następnym (392) Spartanie nie szczędząc zabiegów w celu rozerwania groźnego dla nich przymierza między Persyą a Ateńczykami, wysyłają na dwór nowego satrapy perskiego, Tiribazosa, posła Antalkidasa, zręcznego dyplomaty, ażeby ułożył się z nim o warunki pokoju. Wtedy też — jak się zdaje — ułożono po raz pierwszy owe warunki, jakie później, z pewnemi zmianami, widzimy w pokoju Antalkidasa; w szczególności zaś między innemi postanowiono, że wszystkie wyspy i państwa helleńskie otrzymają niezależność. — Ale właśnie z powodu tego warunku plany Antalkidasa spełzły wówczas na niczem. Ateńczycy bowiem obawiali się utraty wysp Lemnos, Imbros i Skyros, Tebańczycy przewidywali utratę miast, Koryntyan zaś napawała trwoga, by ich nie wygnano z Koryntu.¹⁰⁰

Tak więc i w roku 392. nie mogło się zanosić na owe rokowanie pokojowe, których według słów Andokidesa, Ateńczycy tak gorąco pragnęli. Przychodzimy zatem do roku 391. i nie trudno będzie wykazać, że w tym roku istotnie umysły wszystkich skłaniać się mogły do zawarcia pokoju.

I tak Lacedemonczycy, którzy nie zdołali przy pomocy Antalkidasa zjednać sobie króla perskiego, zaczęli z końcem r. 392. i w r. 391. doznawać coraz częstszych niepowodzeń. Struthas, który po Tiribazosie objął dowództwo, zniszczył prawie całe wojsko Spartan;¹⁰¹ równocześnie prawie Rodyjczycy łączą się z Ateńczykami i groźnie podnoszą głowę przeciw Sparcie tak, że nawet Ekdikos, wyruszywszy przeciwko nim z flotą, nie wiele mógł zdziałać i Sparta była zmuszoną wysłać mu na pomoc Teleutiasa w lecie lub w jesieni roku 391.¹⁰²

¹⁰⁰) Xenof. Hell. IV, 8, 12—15.

¹⁰¹) Xenof. IV, 8, 17—19.

¹⁰²) Xenof. IV, 8, 23.

Wobec tych niepowodzeń bardzo prawdopodobną jest rzeczą, że Sparta mogła być wówczas skłonną do zawarcia pokoju, nawet pod łagodniejszymi, niż dawniej warunkami, zostawiając Atenczykom nadal wyspy Imbros, Lemnos i Skyros¹⁰³.

Tak samo i Atenczykom pokój ze Spartą był wówczas bardzo na rękę. Teleutias bowiem, wysłany na pomoc Ekdikosowi przeciw Rodyjezykom, zniszczył flotę Koryntyan i zajął wraz z Agezylausem w r. 391. port Lechaion, wskutek czego uzyskali Lacedemoniezy łatwiejszy przystęp do Attyki.¹⁰⁴ — Wobec tego musiała zniknąć hardość z ich czoła, z jaką występowali przeciw Sparcie w r. 393.

Przypatrzymy się teraz sprzymierzeńcom ateńskim, a przede wszystkim Tebom. I tu stosunki nie były najlepsze. Port Lechaion, jak powiedziano został przez Spartan zajęty: przyczem straż, pozostawiona tamże przez Tebańczyków, częścią została wymordowana, częścią zabrana do niewoli, wskutek czego siły Tebańczyków i tak już nadwleczone czteroletnimi trudami wojennymi, jeszcze bardziej osłabły.¹⁰⁵ — Słusznie dodaje Kirchner, że oddział spartański, usadowiwszy się od początku w mieście Orchomenos, ciąglem groził niebezpieczeństwem. Miasto zaś to, jak powiada Andokides, było jednym z głównych powodów, dla którego Beotowie wzięli udział w wojnie korynckiej. Orchomeńczycy bowiem jeszcze przed przybyciem Kizandra odstrychnęli się od związku beockiego i przeszli na stronę partan, dając tym sposobem nieprzyjacielowi dogodny punkt do dalszych operacji wojennych.¹⁰⁶ Nie trudno więc zrozumieć, że w obec takich warunków, mogli być Tebańczycy, pomimo czteroletnich trudów wojennych, skłonniejsi do zawarcia pokoju i do pozostawienia Orchomeńczykom niezależności, aniżeli nastręczać Sparcie dogodnego punktu strategicznego bez widoków osiągnięcia zamierzonego celu.¹⁰⁷

Przejdźmy jednak do Argiwów. Ci, jak wzmiankuje Andokides,¹⁰⁸ byli przeciwni zawieraniu pokoju, bo chodziło im o

¹⁰³) Zob. Kirchner l. l. str. 37—42.

¹⁰⁴) Xenof. Hell. IV. 4. 19.

¹⁰⁵) Xenof. Hell. IV. 4. 9 i 12.

¹⁰⁶) Porówn. Xenof. III. 5. 47, Plut. Lys. 28. Grote l. l. IX. str. 409.

¹⁰⁷) Porówn. Andok. go pokój: §. 20. Βεωτὰ δ' ὅτι πῶς τῇ ἀρχῇ ποιοῦνται; ὅτινα; τὸν δὲ πῶς ἐπὶ τῇ ἐκείνῃ ἐκείνῃ ὅτινα ὁ ὁμοῖον. ὅς οὐκ ἐπιτρέφονται αὐτοῖς νῦν δὲ . . . ὅτινα; ὁ ὁμοῖον ἀρῶντες αὐτοῖς τῇ ἀρχῇ ποιοῦνται.

¹⁰⁸) § 26 i 27.

Korynt. — Z tego samego powodu odrzucili byli już rok przedtem (392) wraz z Atenńczykami i Beotami warunki pokoju, proponowane przez Antalkidasa.¹⁰⁹ Poświadcza to Xenofon w swej historyi, mówiąc w ks. IV, §. 6. Ἀργεῖοι ἐνὶ Κορίνθῳ τὴν πατρίδα αὐτῶν ἀνοικήσεσθαι κ. τ. λ. a w ks. V, §. 1: Ἄργεῖοι . . . τότε ποιοῦντες τὴν θυσίαν τῷ Ποσειδῶνι ὡς Ἀργεῖοι τῆς Κορίνθου ἄνθρωποι. — Z tych słów wynika jasno, że Argiwi mieli rzeczywiście chęć i nadzieję pozyskania Koryntu.

Zarzucca nadto Andokides Argiwiom, że sami zawierając prywatnie, jak mówią, pokój ze Spartą, kraj swój od spustoszeń i klęsk wojny ocalają, sprzymierzeńców zaś do wojny zachęcają. §. 27. Σχεδόν γε δὲ καὶ τὸς Ἀργεῖους λόγους ἀκούοντες γὰρ ἤδη καὶ μετὰ τῶν καὶ μετὰ Κορίνθιων πολιτῶν, αὐτοὶ ὅτις εἰρήνην ποιεῖσθαι τὴν χώραν οὐ παρέχουσιν ἐπιχειροῦν.

Jak należy rozumieć ów prywatny pokój, o którym mowca wspomina, wyjaśnia Xenofon.

Czytamy bowiem u niego, że Argiwi zasłaniali się świętymi miesiącami, w których zbrodnią dla nich było waleczyć i w ten sposób tak podczas wojny korynckiej, jako też w innych razach, kraj swój od napadów nieprzyjacielskich ochraniać. Nazywało się to *παύειν τῶν μηνῶν*. Wspomina o tem Xenofon omawiając przyczyny, dla których Argiwiowie zgadzali się na pokój proponowany przez Antalkidasa. Hell. V, §. 29 καὶ γὰρ Ἀργεῖοι εἰδότες προορῶν τι παρεχμένην εἶναι ἑαυτοῖς καὶ γινώσκοντες, ὅτι τῶν μηνῶν ὑποσχεθὲν οὐδὲν εἶναι σπᾶς ὀφείλειν, καὶ οὕτως εἰ τὴν εἰρήνην πρόθυμοι ἦσαν.

Napróżno też usiłowali Argiwiowie zasłonić się świętymi miesiącami w r. 390; wówczas bowiem Agesipolis, król Lacedaemonczyków, otrzymał pozwolenie od bogów w Olimpii i Delfach i kraj ich spustoszył.¹¹⁰

Wreszcie jeszcze kilka słów o Koryntyńczykach.

Byli oni, według wzmianki Andokidesa, podzieleni na dwa stronnictwa; ¹¹¹ z tych jedno wyparte zostało z miasta, a drugie wrogie Sparcie dzierżyło w tej chwili przewagę — nie dziwi więc, że pragnęło raczej dalszej wojny, aniżeli zawarcia pokoju.¹¹²

¹⁰⁹) Porówn. Xenof. Hell. IV, §. 15 ὅς ἐν ὁμοίῳ καὶ τὴν Κορίνθον ἀνοικήσθαι ὡς Ἀργεῖοι εἶχον τοιαύτων συνθηκῶν καὶ ἀπορῶν παρεχμένων.

¹¹⁰) Porówn. Xenof. Hell. IV, §. 2-3.; Kirchner I. I. str. 40 podaje bardzo szczegółowe uwagi o owej *παύειν εἰρήνην* Argiwiów i zbija zarzuty Sievers'a, który z powodu tej wzmianki podawał mowę Andokidesa w wątpliwość.

¹¹¹) Porówn. Andok. „o pokoju” §. 32.

¹¹²) Porówn. Xenof. Hell. V, §. 34.

W ten sposób omówiłem już wszystko, co stoi w związku i przyczynić się może do wyjaśnienia kwestyi czasu powstania III. mowy Andokidesa. —

Zbierając teraz po krótko wypowiedziane w tym względzie uwagi, doszedłem do następujących rezultatów:

1) W określeniu czasu powstania III. mowy Andokidesa polegać przedewszystkiem należy na Xenofonie, jako najwiarygodniejszym świadku wypadków wojny koryneckiej, na który to okres mowa „o pokoju“ niewątpliwie przypada.

2) Dokładne i należyte zrozumienie opowiadania Xenofonta i wzmianek, zawartych w samej mowie, potwierdza zdanie Kirchnera, że mowy tej nie można umieszczać rychlej, niż w r. 391. prz. n. Chr. — Wskazując zaś na to:

a) Wzmianka Andokidesa o zajęciu portu Lechaion.

b) Wzmianka, że Beotowie przez 4 lata brali udział w wojnie koryneckiej.

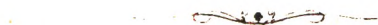
c) Również i stan rzeczy jaki był w r. 391. u Spartan z jednej, a u Ateńczyków i ich sprzymierzeńców z drugiej strony przemawia za tem, że tylko w tym roku umysły stron walczących skłaniać się mogły do zawarcia pokoju.

3) Przeciwno r. 391. przemawiałaby pozornie wzmianka Andokidesa o odbudowaniu murów. Ale należyta, na zasadach logicznego myślenia oparta interpretacya odnośnych miejsc, usunąć zdoła te pozorne trudności.

Wobec tego umieszczam III. mowę Andokidesa „o pokoju z Lacedemończykami“ w lecie lub jesieni r. 391. prz. Chr.

(Dokończenie nastąpi).

CZĘŚĆ URZĘDOWA.

I. Skład grona nauczycielskiego

przy końcu roku szkolnego 1900.

A) Dla nauki przedmiotów obowiązkowych.

L. porz.	Imię i nazwisko nauczyciela	Stopień służbowy	Których przedmio- tów uczył i w któ- rej klasie	Tygodniowo godzin
1	Majchrowicz Franciszek	dyrektor, doktor filozofii, zast. prze- wodniczącego c. k. Rady szk. okręg. członek Rady pow. wiceprezes Zarzą- du miasta.	j. greckiego w kl. VI. j. polskiego w kl. VII.	8
2	Arendt Adolf	profesor, kustosz gabinetu rysunko- wego.	rysunków w kl. I. a, I. b, I. c, II. a, II. b, III. a, III. b, IV, V, VI.	26
3	Biela Jan	profesor, gospo- darz kl. IV a.	j. łacińskiego w kl. VII. III. a, j. greckiego w kl. IV, j. polskiego w kl. IV., I. b.	21
4	Ks Cetnarski Szymon	profesor w VIII randze, katecheta obrz. rz. kat., czło- nek Zarządu miasta.	religii rzym. kat. w kl. I. do VIII.	16
5	Chmiółek Jan	profesor, gospod. kl. V., zawiadowca biblioteki polskiej dla młodzieży.	j. łacińskiego w kl. V. j. greckiego w kl. V. j. polskiego w kl. V VI. VIII.	20
6	Eliasz Kazimierz	profesor, kustosz gabinetu fizykal- nego, gosp. kl. VI.	matematyki w kl. VI do VIII, I c. fizyki w kl. IV. VII, VIII, prop. filozofii w kl. VII. VIII.	24

L. porz.	Imię i nazwisko nauczyciela	Stopień służbowy	Których przedmio- tów uczył i w któ- rej klasie	Tygodniowo godzin
7	Flach Józef	doktor filozofii, nauczyciel, gospo- darz klasy VII.	j. niemieckiego w kla- sach: V do VIII	16
8	Gątkiewicz Feliks	profesor, zawi- adowca zbioru map i obrazów history- cznych.	geografii i historii powszechnej w kla- sach II a, III a, III b, VI, VII, VIII.	20
9	Ks. Kmit Polieukt	profesor, tyt. Rad- ca bisk. Konsyst. gr. k. w Przemy- ślu.	religii grecko-katoli- ckiej w klasach I. do VIII.	16
10	Łucyk Anatol	profesor, gospo- darz klasy II b.	j. łacińskiego w kla- sie II b, j. greckiego w klasie VIII. j. nie- mieckiego w klasie IV, I c.	23
11	Niemiec Wojciech	profesor, gospo- darz klasy VIII.	j. łacińskiego w kla- sie VIII, I a, j. nie- mieckiego w klasie II b.	18
12	Pado Antoni	profesor w VIII randze, gospodarz kl. IV.	j. łacińskiego w kla- sie VI, IV, j. greckie- go w klasie III a.	17
13	Paślawski Włodzimierz	profesor, kustosz ruskiej biblioteki dla młodzieży, gos- podarz klasy III b.	j. greckiego w klasie III b. j. ruskiego w klasach II. do VIII.	19
14	Siczyński Walery	nauczyciel, gospo- darz klasy I a., kustosz gabinetu przyrodniczego.	matematyki w klasie I a, historii natural- nej w klasie I a, I b, I c, II a, II b, III a, III b, V, VI.	21
15	Zubczewski Antoni	profesor, kustosz biblioteki nauczy- cielskiej, gospo- darz klasy II a.	j. łacińskiego w kla- sie II a, j. greckiego w klasie VII, j. nie- mieckiego w klasie II a, j. polsk. w kl. II b, I c.	23

L. porz.	Imię i nazwisko nauczyciela	Stopień służbowy	Których przedmio- tów uczył i w któ- rej klasie	Tygodniowo godzin
16	Ergelowski Franciszek	zast. nauczyciela.	historii i geografii w klasie I a, I b, II b, IV, V.	20
17	Kozłowski Ludwik	zastępca nauczycie- la, gospodarz kla- sy I c.	j. łacińskiego w klasie : III b, j. polskiego I c. w klasie III b.	17
18	Nikiel Karol	zast. nauczyciela	j. polskiego w kl. II a. j. niemieckiego w kla- sie III a, III b, I a,	17
19	Prysłowski Józef	zast. nauczyciela.	matematyki w klasie I b, I c, II a, II b, III a, III b, IV, V.	22
20	Starzecki Bronisław	zast. nauczyciela, gospodarz klasy I b.	j. łacińskiego w klasie I b, j. polskiego w kla- sie III a, I a, j. nie- mieckiego w klasie I b, j. ruskiego w kl. I.	22

B) Nauczyciele przedmiotów nadobowiązkowych.

1	Ergetowski Franciszek	j. w.	historii kraju rodzin- nego w klasie IV.	1
2	Gątkiewicz Feliks	j. w.	historii kraju rodzin- nego w klasie III. VII. 2 godz.; w VIII w I. półroczu godzina.	—
3	Łucyk Anatol	j. w.	śpiewu w dwóch oddz	4
4	Paślawski Włodzimierz	j. w.	prowadził kurs przy- gotowawczy języka ru- skiego.	1
5	Sieczyński Walery	j. w.	uczył gimnastyki i kie- rował zabawami młodz.	6
6	Wechsler Majer	nauczyciel szkoły ludowej	religii mojżeszowej w klasach: I do VIII.	8
7	Zubczewski Antoni	j. w.	kaligrafii w dwóch od- ziałach.	2

II. Zmiany w składzie grona nauczycieli w ciągu roku szkolnego 1900.

1. C. k. Rada szkolna krajowa reskr. z dnia 7. sierpnia 1899 r. l. 18456 przeniosła zastępcę nauczyciela tut. gimnazjum, *Henryka Dębskiego* w tym samym charakterze do c. k. gimnazjum V. we Lwowie.

2. C. k. Rada szkolna krajowa reskr. z dnia 7. sierpnia 1899 r. l. 18456 przeniosła zastępcę nauczyciela w c. k. gimnazjum III we Lwowie, *Bronisława Starzeckiego* w tym samym charakterze do tut. gimnazjum.

3. JE. Pan Minister Wyznań i Oświecenia reskr. z dnia 22. czerwca 1899. l. 14339 nadał profesorowi tut. zakładu *Dr. Witoldowi Barwiczowi* posadę nauczycielską w c. k. gimnazjum V. we Lwowie.

4. JE. Pan Minister Wyznań i Oświecenia reskr. z dnia 22. czerwca 1889. l. 14339 zamianował zastępcę nauczyciela w tut. zakładzie, *Michała Goneta* rzeczywistym nauczycielem w c. k. szkole realnej w Jarosławiu.

5. JE. Pan Minister Wyznań i Oświecenia reskr. z dnia 22. czerwca, 1899. l. 14339 nadał profesorowi tut. zakładu, *Józefowi Przybylskiemu* posadę nauczycielską w c. k. III gimnazjum w Krakowie.

6. JE. Pan Minister Wyznań i Oświecenia reskr. z dnia 22. czerwca, 1899. l. 14239 zamianował zastępcę nauczyciela w c. k. gimnazjum w Wadowicach, *Walerego Siczynskiego* rzeczywistym nauczycielem w tut. zakładzie.

7. JE. Pan Minister Wyznań i Oświecenia reskr. z dnia 22. czerwca, 1899. l. 14339, zamianował zastępcę nauczyciela w c. k. gimnazjum św. Anny w Krakowie, *Dra Józefa Flacha* rzeczywistym nauczycielem w tut. zakładzie.

8. C. k. Rada szkolna krajowa przeniosła zastępcę nauczyciela w tut. zakładzie, *Kazimierza Jakła* w tym samym charakterze do c. k. gimnazjum w Rzeszowie.

9. C. k. Rada szkolna krajowa przeniosła zastępcę nauczyciela w c. k. gimnazjum w Rzeszowie, *Józefa Launhardta* w tym samym charakterze do tut. zakładu.

10. C. k. Rada szkolna krajowa przeniosła zastępcę nauczyciela w c. k. gimnazjum w Samborze, *Franciszka Ergetowskiego* w tym samym charakterze do tut. zakładu.

11. C. k. Rada szkolna krajowa przeniosła zastępcę nauczyciela w c. k. gimnazjum w Rzeszowie, *Eugeniusza Dąbrowskiego* w tym samym charakterze do tut. zakładu.

12. C. k. Rada szkolna krajowa reskr. z dnia 28. września, 1899. l. 24983 uwolniła *Józefa Launhardta* od obowiązków nauczycielskich w tut. zakładzie.

13. JE. Pan Minister Wyznań i Oświecenia reskr. z dnia 15. września, 1899. l. 21288 przyznał VIII-mą rangę służbową profesorowi tut. zakładu, *Antoniemu Pado*.

14. C. k. Rada szkolna krajowa reskr. z dnia 9. listopada 1899. l. 20495. uwolniła zastępcę nauczyciela *Eugeniusza Dąbrowskiego* od obowiązków nauczycielskich w tut. zakładzie.

15. C. k. Rada szkolna krajowa reskr. z dnia 31. stycznia, 1899. l. 676. zamianowała kandydata stanu nauczycielskiego, *Karola Nikla* zastępcą nauczyciela w tut. zakładzie.

III. Plan nauki.

Nauki poszczególnych przedmiotów udzielano według planów i instrukcyi c. k. Ministerstwa wyznań i oświaty i c. k. Rady szkolnej krajowej; nauka rysunków odręcznych była w kl. I. — VI. dla wszystkich uczniów obowiązkową.

Sprawozdanie przeto niniejsze zawiera tylko wykazy lektury z języków klasycznych, tudzież utworów polskich i niemieckich, nie objętych Wypisami a czytanych w całości.

Lektura z języka łacińskiego.

KLASA III. a: Miltiades, Themistocles, Aristides, Pausanias, Cimón, Conon, Epaminondas i Pelopidas.

KLASA IV. Caes: de bello Gallico ks. I. (c. 1—29), II. III.

Ovid. cztery wieki, Likaon, Pożegnanie Rzymu.

KLASA V. Liv. ks. I. c. 1—45., XXI c. 1—30. Ovid. Met.: Potop, Deucalion et Pyrrha, Niobe, Daedalus et Icarus, Philémon et Baucis. Ovid. Trist: Własny żywot, Pożegnanie Rzymu. Ovid. Fast.: Zajęcie miasta Gabii, Germanicus Caesar.

Prywatna lektura: Liv. ks. II. i XXII: Ovid. Met.: Orpheus et Eurydice, Król Midas.

KLASA VI. Sallustius: Bellum Jugurthinum Cic. Oratio in Catilinam I. Verg. Buc. Ecl. I. V. Georg: Laudes vitae rusticae, Laudes Italiae. Aen. ks. I. i IV. Prywatna lektura. Sall: Bellum Catilinae, Cic: orat. in Catilinam IV. Verg Aen: ks. II.

KLASA VII. Cicero: Orat. pro Archia poeta, in Verrem IV. Laelius de amicitia. Vergilius: Aeneis lib. II. i VI. Prywat: Aeneis I. IX.

KLASA VIII. Horacy: carm: I. 1, 3, 10, 14, 18, 21, 22, 24, 29, 31, 34, 37. II. 1, 2, 3, 6, 10, 13, 14, 16, 17. III. 1, 2, 3, 4, 5, 8, 13, 23, 30. IV. 2, 5, 12. Epod: 3, 7. Sat. I. 2, 6. Epist: I. 1.

Tacit. Annales I, II, III. według wydania Staromiejskiego.

Lektura z języka greckiego.

KLASA V. Xen. Chrestomatya. Anab. 2—8. Cyropedya 1—2. Hom. II. ks. I i II. Lektura prywatna: Xen. Anab. 9. 12. Cyrop. 5, 6, 9 Memor. 3.

KLASA VI. Homeri Iliadis ks. III, IV, VI, XVI, XVIII, XXII, XXIII, XXIV.

Prywatnie: ks. II, V, VII, VIII, IX, X. czytali uczniowie: Czarnik Stanisław, Goldhammer Jakób, Goldschlag Mojżesz, Heimberg Oswald, Ilnicki Jan, Kreisberg Elias, Krynicki Piotr, Kupferberg Samuel, Meisel Mischel, Petrykiewicz Wiktor, Sedlak Rudolf, Sternbach Aron, Zardecki Kazimierz, Żebrowski Władysław W II. półr. Herodoti Historiarum I i III. (w wyjątkach) i VII.

KLASA VII. Demosthenes κατά Φιλίππου I, II, III. Hom. Odyssea IX, X, XI, XII. prywatnie: Demost. mowa „o pokoju“, Hom. Odys. V, VI, XXIV.

KLASA VIII. w I. półroczu: Platona: Apologia Sokratesa i Krito: prywatnie czytało 3 uczniów Demostenesa Phil. III. w II. półroczu: Sofoklesa Elektrę, a z Odyssei Homera ks. XI, XIII i XVI.

Lektura polska.

KLASA V. Poznawanie na podstawie Wypisów zwykleszych gatunków poezyi i prozy; tropy, figury, wiadomości hist.-

liter. czytanych pisarzy. Oprócz Wypisów: „Pan Tadeusz“ i „Zemsta.“ Lektura domowa: H. Sienkiewicz T. I—IV. Al. Chodźko: Serya 1—6 H. Kopia „Nowelle“ i Pruszkowa: „Rozrywki.“

KLASA VI. Oprócz ustępów zawartych w Wypisach czytali wszyscy uczniowie i zdawali sprawę z dzieł w całości: Heidensteina: „O wojnie Stefana Batorego z Moskwą“ Jana Chr. Paska: „Pamiętniki“, H. Sienkiewicza „Trylogię“, Dr. Kubali: „Szkice“ 2 tomy. Kitowicza „Pamiętniki“, Korzeniowskiego: „Spekulanta“.

KLASA VII. Czytano w całości: Niemcewicz: Powrót posła, Kitowicza: Pamiętniki, Mickiewicza: Ballady, Dziadów część III; Słowackiego: Maryę Stuart, Księżę Niezłomny z Calderona, Balladyna, Lilla Weneda, Mazepa; Fredry: Śluby panieńskie i Zemstę, Goszczyńskiego: Zamek kaniowski i Król zameczyska; Malczewskiego: Maryę.

KLASA VIII. Oprócz „Wypisów“ czytano w całości: J. Słowackiego: „Lillę Wenedę“ Zygmunta Krasińskiego: „Irydion“, „Przedświt“, H. Kajsiewicza: „Kazanie o pokucie“; J. Korzeniowskiego: „Mnich“, K. Ujejskiego: „Melodye biblijne“, J. Szujskiego: „Królowa Jadwiga“. Lektura domowa: J. Słowackiego: „Pierwsze utwory“ „Balladyna“ „Kordyan“; Calderona w przekładzie J. Słowackiego: „Księżę Niezłomny“; Zyg. Krasińskiego: „Nieboska komedya“ „Psalmy“ Szujskiego: „Wallas“, Byrona w przekładzie Mickiewicza: „Giaur“, Dantego: „Komedia boska“ J. Kremera: „Listy z Krakowa“ „Starożytna Grecya“, J. Kraszewskiego: „Brühl“, „Chata za wsią“, „Stara baśń“ „Slinks“.

Lektura z języka niemieckiego.

Obok Wypisów niemieckich przepisanych dla wyższego gimnazjum czytano w całości:

KLASA VI. Goethego „Hermann und Dorothea“, Schillera „Wilhelm Tell“, Vossa: „Luise“.

KLASA VII. Lessinga: „Miuna von Barnhelm“ i „Emilia Galotti“, Goethego: „Götz von Berlichingen“.

KLASA VIII. Schillera: »Wallenstein«, Goethego: »Iphigenie auf Tauris».

Lektura domowa:

KLASA V. Herdera: »Cid«, Goethego: »Reineke Fuchs«, Körnera »Zriny».

KLASA VI. Shakespeare'a: »Julius Caesar« i »Coriolan«, Molière'a »Der Geizige».

KLASA VII. Shakespeare'a »Macbeth«, König Lear« i »Der Kaufmann von Venedig«, Goethego: »Egmont«, Schillera »Maria Stuart».

KLASA VIII. Shakespere'a »Der Sommernachtstraum« Grillparzera: »der Traum ein Leben«, Kleista: »Der Prinz von Homburg«, Freytaga: »Die verlorene Handschrift».

Lektura z języka ruskiego.

KLASA V. Z wypisów Łuczakowskiego wzorów poezyi i prozy wzięto najważniejsze wzory w porządku książki. Oprócz wypisów czytano: Ане Микита. Скит Манявский — Енеїда Котляревського.

KLASA VI. Według wypisów Barwińskiego cz. I. literatura ustna ludowa. — W drugim półroczu według Wypisów Barwiń- cz. II. wszystkie utwory pisarzy tamże umieszczonych do Szewczenki. Oprócz tego czytano: Історія Русь Печуя, — Історія Русь — Барвіньського, Стародавній Львів — Ша- раневича — Марта Борецька (повість історична).

KLASA VII. Według Wypisów Barwinskiego cz. I. literatura ustna ludowa. — W drugim półroczu według Wypisów Bar- wińskiego w cz. II. wszystkie utwory pisarzy do Szew- czenki. — Oprócz tego — Сьвітотглад Україньського народа, Печуя — Бібліотека Онискевича т. I, II i III. — Житє Т. Шевченка, Кониського.

KLASA VIII. Według Wypisów Barwinskiego cz. III. wzięto utwory Kulisza, Hlibowa, Storożeńki, M. Wowczka, Ko- nyńskiego, Neczuja i St. Rudańskiego. — Ogonowskiego, Fed'kowicza, Plnickiego i K. Ustyanowicza. — Prócz tego czytano: Досьвітки Куліша, Хмари, повість Печуя. — На розпутті, повість Чайченка — Гальшка острожска, драма Огоновського — Йрополк I. драма К. Устияновича.

Nauka rysunków odręcznych.

(dla klas od I — VI. obowiązkowo.)

- KLASA I.** Rysowano ornament geometryczny, koło, elipsę, linie falową, ślimakową, rozety, stylizowane kwiaty i liście oraz formy naczyń w profilach.
- KLASA II.** Rysunek perspektywiczny figur płaskich, kostki graniastosłupa, walca, ostrosłupa, stożka i kuli. Również rysowano motywa ornamentacyjne, zastosowane do nauk przyrodniczych.
- KLASA III.** Rysunek perspektywiczny modeli skomplikowanych z uwzględnieniem form okrągłych. Nakładano farbami ornamenta greckie. Nauka o cieniach.
- KLASA IV.** Rysowano z natury naczynia greckie i nowożytne oraz formy architektoniczne i płaskorzeźby jako ciąg dalszy rysunku perspektywicznego i nauki o cieniach. W zastosowaniu do lektury »Cezara» rysowano starożytności rzymskie.
- KLASA V.** Rysunki anatomii głowy ludzkiej, medaliony, motywa architektoniczne w stylu greckim, zbroje greckiego żołnierza i rozkład domu rzymskiego. Nauka o stylach.
- KLASA VI.** Rysunek z modeli głów ludzkich i zwierzęcych. Plan i widok domu greckiego i świątyń greckich. Nauka o stylach.
- KLASA VII.** Ciąg dalszy rysunku głów ludzkich z modeli i wzorów oraz zabytków klasycznych. Z natury rysowano formy roślinne i zwierzęce.

Nauka religii mojżeszowej.

Nauki tego przedmiotu udzielano w każdej klasie po 1 godzinie tygodniowo według planu zatwierdzonego przez c. k. Radę szkolną krajową, rozp. z dnia 9. września 1895. l. 19.448 a mianowicie :

- KLASA I.** a) Historya biblijna do śmierci Mojżesza w związku z zasadami wiary. Dziesięcioro przykazań; b) Modlitwa poranna i błogosławieństwa (Modlitwy stołowe).

KLASA II a) Historia biblijna od Jozuego do podziału państwa w związku z zasadami wiary. Objasnienie dekalogu, Obowiązki względem Boga, Święta i posty : b) Modlitwa wieczorna i błogosławieństwo przy szczególnych uroczystościach.

KLASA III. a) Historia biblijna od podziału państwa do powrotu z niewoli babilońskiej. Prorocy. Trzy nauki główne wyznania mojżeszowego. Obowiązki względem ludzi. Najważniejsze przepisy ceremonialne. Nazwy, podział i treść pisma św.; b) Modlitwa na Sobotę, Hallel, Albinu malkenu.

KLASA IV. a) Historia Izraelitów pod panowaniem Syrii, Machabeusze. Panowanie Rzymian. Upadek Państwa. Bar Kochba. Najważniejsze przepisy ceremonialne i rytualne. Nazwa i treść pism apokryficznych. Modlitwy na święta. Odczytywanie tory i proroków przy nabożeństwie publicznem. Podział nabożeństwa.

KLASA V, Objasnienie 13 artykułów wiary według Majmonidesa. Ustawy moralne i etyczne. -- Wybór ustępów z Pentateuchu (według chrestomatyi) z objaśnieniami pod względem treści i historii.

KLASA VI. Moralność i etyka na podstawie trzech pierwszych rozdziałów przypowieści ojców »Pirke Aboth«. — Wybór z pism historycznych proroków z objaśnieniami jak w kl. V.

KLASA VII, Moralność i etyka na podstawie 4, 5, i 6 rozdziału w »Pirke Abot«. — Wybór ustępów z Jezajasza, Jeremiasza, psalmów Hioba, przypowieści Salomona i hagiografów z objaśnieniami jak w kl. V.

KLASA VIII. Historia żydów w diasporze z biografiami najslawniejszych mężów. Historia Żydów w Polsce.

Nauka przedmiotów nadobowiązkowych.

Historia kraju rodzinnego, Nauki tej udzielano według instrukcyi przez c. k. Radę szk. kraj. poleconej w kl. III. i IV. po jednej godzinie tygodniowo: w kl. VII. w 1. półroczu w jednej godzinie, w 2. półroczu w 2. godzinach, wreszcie w kl. VIII. w 1. półroczu w jednej godzinie tygodniowo. —

Remuneracya roczna po 100 koron za jedną godzinę nauki w tygodniu.

Kaligrafii udzielano uczniom kl. I. i II. w 2. oddziałach po jednej godzinie tygodniowo. Ćwiczono w piśmie polskim, ruskim i niemieckim podług wzorów przez nauczyciela na tablicy wypisanych, tudzież podług wzorów Nowickiego i Piórkiewicza. — Remuneracya roczna wynosi 200 k.

Śpiew. Tej nauki udzielano w 2. oddziałach po 2. godziny tygodniowo. W oddziale pierwszym, przeznaczonym dla początkujących, uczono teoryi śpiewu, w 2. ćwiczono w śpiewie choralnym. Uczniowie oddziału II. śpiewali na głosy podczas nabożeństw w kościele i cerkwi, nadto wykonali kilka pieśni świeckich na wieczorku urządzonym na cześć Adama Mickiewicza. — Remuneracya roczna 320 k.

Gimnastyka. Uczniów pobierających tę naukę, podzielono na 3 oddziały: każdy oddział pobierał naukę dwa razy w tygodniu. W każdej lekcyi zajmowano uczniów z początku musztrą, ćwiczeniami w kolumnach, następnie odbywano ćwiczenia na przyrządach, zastosowane do rozwoju fizycznego uczniów.

IV. Tematy do wypracowań piśmiennych.

a) W języku polskim.

K l a s a V.

1. Ogień jako przyjaciel i wróg człowieka.
2. Charakterystyczne cechy epopei. (Na podstawie nauki szkolnej).
3. Spór Achillesa z Agamemnonem i znaczenie jego w akcji Iliady.
4. Emisaryusz na Litwie około r. 1812.
5. Romulus obejmuje panowanie i urządza służbę bożą.
6. Jak wyglądała jaskinia Cyklopa Polifema?
7. Korzyści z pieszej podróży w góry.
8. Obyczaje staropolskie w dwu pierwszych księgach Pana Tadeusza.
9. Zburzenie Alby. (Na podstawie Liwiusa)

10. Postać Rymwida w „Grażynie“ Mickiewicza.
11. Boleść rodzicielska w „Ojcu zadżumionych“ i jej różne stopnie.
12. Czyny Tadeusza w bitwie z Moskalami. (Podług IX ks. »Pana Tadeusza«).
13. Jak wyrażają tęsknotę za krajem rodzinnym K. Gaszyński i Kl. Janicki w swych poematach: »Tęsknota za krajem?»
14. Szajnocha jako wzór wytrwałości.

K l a s a V I.

1. Osnowa tragedyi Szekspira »Makbet«.
2. Znaczenie wojen punickich dla Rzymu.
3. Pogląd na stosunki społeczne za Piastów.
4. Zdobycie Połocka przez Stefana Batorego w r. 1579. (Opis na podstawie ks. II, Pamiętników Heidensteina.
5. Zapatrywanie Reya na życie i jego obowiązki.
6. Towarzysz pancerny z chorągwi St. Czarneckiego (Obrazek na podstawie »Pamiętników« Paska).
7. Stopniowy rozwój uczucia w „Trenach“ J. Kochanowskiego.
8. Satyryczna strona »Odprawy posłów« J. Kochanowskiego.
9. Powody wojny jugurtyńskiej.
10. Charakterystyka jednej z głównych postaci powieści H. Sienkiewicza »Ogniem i mieczem.«
11. Zasługi Skargi wobec ojczyzny.
12. Zalety czytanych w szkole sianek Szymonowicza.
13. Jak się wydobyła Rzplta z potopu wojen szwedzkich za Jana Kazimierza?
14. Polscy zacy w XVIII. w. według Kitowicza.

K l a s a V I I.

1. Pogląd Naruszewicza na zadanie historyka (na podstawie jego »Memoryału w sprawie pisania historyi«)
2. Podkomorzy i Starosta w »Powrocie posła« jako przedstawiciele dwóch obozów w Sejmie czteroletnim.
3. »Żona modna« „Krasieckiego“ a Starościna w »Powrocie posła« Niemcewicza.

4. Stanisław Staszic i Hugo Kołłątaj. Porównanie podług charakteru, talentu pisarskiego i zasług około Rzeczypospolitej.
5. Co zawdzięcza literatura polska drugiej połowy XVIII. wieku opiece króla i możnych panów?
6. Stanowisko Fr. Morawskiego w walce klasyków z romantykami (na podstawie jego »Listów do klasyków i romantyków.«)
7. Lud w poezyi Kazimierza Brodzińskiego.
8. »Świtezianka« Mickiewicza a Goethe'go »Der Fischer« (Porównanie).
9. Rozwój komedyi polskiej od najdawniejszych czasów do Alexandra hr. Fredry (ojca).
10. Jak przedstawia Seweryn Goszczyński Kozaków a jak Henryk Sienkiewicz?

K l a s a V I I I.

1. Aniela a Klara w »Ślubach panińskich« Fredry. (Charakterystyka porównawcza).
2. Wykazać konieczność dziejową w tworzeniu się monarchii nadłunajskiej.
3. Stosunek »Kordyana« do »Konrada« w III. części Dziadów.
4. Jakich środków użył Irydion do wykonania swej zemsty?
5. Demostenes i Skarga jako mowcy i patryoci.
6. Jak pojmował Krasiński przeszłość a jak wyobrażał sobie przyszłość Polski?
7. Dlaczego śmierć Cezara nie była korzystną dla państwa rzymskiego?
8. U progu nowego życia.
9. Jakie miały znaczenie igrzyska w starożytności, turnieje w wiekach średnich, a jakie mają wystawy powszechne dla obecnych stosunków?

b) W języku ruskim.

K l a s a V.

1. Образ сельского життя в осени (domowe).
2. Прихід Одиссея в землю Феаків (оповідане з лектури після Од. Гом. кн. VI.) (szkolne).

3. Що завдячили Єгиптяне своєму географічному положенню? (domowe).
4. Похід Ігоря на Половців (оповіданє після Слова о полку Ігоря) (szkolne).
5. Кольонії грецькі і їх значінє в старинности (domowe).
6. Москалева криниця (оповіданє після поеми Т. Шевченка (szkolne).
7. Характеристика Спартан (після науки історії (domowe).
8. Опис св'ятого вечера на селі (domowe).
9. Прощанє Овідія з родиною при виїзді на вигнанє (після елегії кн. I, 3 (szkolne).
10. Характеристика Кира молодшого (після Ксенофонта) (domowe).
11. Зміст і значінє сатири Горацио „Город і село“ (після лектури Горацио сатир. II. в) (szkolne).
12. Ігри олімпійські і їх значінє для Греків (domowe).
13. Зміст комедії Карпенка Карого „Мартин Воруля“ (szkolne).
14. Вечер літний на селі (образець) (domowe).

K l a s a VI.

1. Житє людське порівнанє з бігом ріки (domowe).
2. Пісні родинні, їх генеза і значінє (szkolne).
3. Причина упадку Картагінн (domowe).
4. Як характеризує Єлена богатирів грецьких в розмові з Приямом? (szkolne)
5. Привьмности і неприемности пори зимової (domowe).
6. Значінє крови в устрою тіла чоловіка (після науки історії природної) (szkolne).
7. Заслуги Котляревского для рускої літератури (szkolne).
8. Значінє Норманів в середних віках (domowe).
9. Як відбували ся стародавні заручини на Україні (szkolne).
10. Весна а молодість (порівнанє) (domowe).
11. Подати зміст і значінє в літературі поеми А. Могильницького „Скит Манявский“ (szkolne).

K l a s a VII.

1. Значінє пословиці „Пізнай себе — буде з тебе“ (domowe).

2. Характер і значіне пісень релігійних в відношенню до пор року (szkolne).
3. Значіне панованя королевої Єлисавети для Англії а Філіппа для Іспанії (domowe).
4. Подати характеристику трех братів в думі козацкій „Про побіг трех братів з Азова (szkolne).
5. Сьвіт посмертний в виображеню нашого простолюдина на основі казки „Про померші душі“ (domowe).
6. Значіне пословиці „Без муки нема науки“ (domowe).
7. Характеристика головних осіб в драмі Котляревского „Наталка Полтавка (szkolne).
8. Вплив Франції на Европу за Людвика XIV. (domowe).
9. Яку ціль мав Гр. Квітка Основяненко при написаню своєї повісти Маруся і як тую ціль осягнув? (szkolne).
10. Розвинути і пояснити гадку М. Устияновича:
Бо сьвіт не батько — судьба не пенька
Не здержить бурі — билля мягенька. (domowe).
11. Естетичний розбір балади Костомарова „Брати з сестрою, (szkolne).

К л а с а VIII.

1. Пояснити і виказати правдивість слів Т. Шевченка:
Єсть на сьвітї люде
Сріблом злотом сяють
Здаєть ся панують
А долї не мають. (domowe)
2. Естетичний розбір думи Т. Шевченка: „Гамалія“ (szkolne).
3. Значіне середземного моря в діях старинного і середновічного сьвіта (domowe).
4. Представити літературиу діяльність Пантелеймона Куліша (після науки шк). (szkolne).
5. Яким чеснотам завдячили Римляне панованє над сьвітом? (domowe).
6. Річ до товаришів о значіню рідної мови на основі слів М. Шанкевича:
Мово рідна, слово рідне
Хто вас забуває,
Той у груди не серденько,
Але камінь має. (domowe).

7. Характеристика Гальшки і Беати в драмі Огоновського „Гальшка Острожска“ (szkolne).
8. Описати і порівняти старожитний театр з новожитним (szk).
9. **Maturalne**: Виказати вплив нових средств комунікаційних для розвою культури народів.

Tematy niemieckie.

K l a s a V.

1. Androklos und sein Löwe (szkolne).
2. Die Stadt Drohobycz (domowe).
3. Das Orakel bei den Griechen. (domowe).
4. Der Friedhof am Allerseelentage (dom)
5. Der Zauberlehrling (szkolne).
6. Die Zweikampfepisode bei Pasek (domowe).
7. Hektors Tod (szkolne).
8. Die Cultur der Aegypter im Lichte der aufgefundenen Denkmäler (domowe).
9. Die Rache des Redlichen (szkolne).
10. P. Ovidius Naso (domowe).
11. Perikles' Verdienste um Athen (szkolne).
12. Dandy Wendelin von Hirsebrei. Eine Charakteristik (domowe).
13. Hannibal Inhaltsangabe des Grillparzer'schen Fragmentes (szkolne).
14. Das heil. Abendmahl von Lionardo da Vinci (domowe).

K l a s a VI.

1. Telemachos und Peisistratos am Hofe des Menelaos (domowe).
2. Die epische Dichtung (szkolne).
3. Die Vorfabel in Goethes »Hermann und Dorothea« (domowe).
4. Das Christenheer bei Tortosa (szkolne).
5. Die Bärenjagd in „Pan Tadeusz“ (domowe).
6. Das Besitzthum des Wirtes „Zum goldenen Löwen“ (szkolne).

7. Mahomet als Stifter des Islamismus (domowe).
8. Das Wesen des Märchens an Beispielen erläutert (szkolne).
9. Goethes „Wanderers Nachtlied“. Interpretation (domowe).
10. Die Loreley. Eine Interpretation (szkolne).
11. Die Rütli — Scene in Schillers „Wilhelm Tell“ (domowe).
12. Der Taucher (szkolne).
13. Karl IV. als Gönner der Kunst und Cultur (domowe).
14. Der Kampf mit dem Drachen (szkolne).

K l a s s a VII.

1. „Ein furchtbar wüthend Schrecknis ist der Krieg, Die Herde schlägt er und den Hirten“. (Schillers »Wilhelm Tell«) (domowe).
2. Charakteristik einer beliebigen Person aus dem Nibelungenliede (szkolne).
3. Die Militärgestalten in Lessings „Minna von Barnhelm“ (domowe).
4. Die Verdienste Elisabeths um die Cultur Englands (domowe).
5. Klopstocks Stellung in der deutschen Literatur (szkolne).
6. Charakteristik des Abderitenvolkes an Beispielen erläutert (szkolne).
7. Charakteristik des Lessingschen Philotas (domowe).
8. Die Grundgedanken der „Hamburgischen Dramaturgie“ (szkolne).
9. Der Hof des Bischofs von Bamberg (domowe).
10. Der junge Goethe als Mensch und Dichter (szkolne).

K l a s s a VIII.

1. Goethes und Schillers Jugend. Eine Parallele (domowe).
2. Franz Moor. Ein psychologisches Bild (szkolne).
3. In magnis voluisse sat est. (Vom ethischen und socialen Standpunkte zu prüfen) (domowe).
4. Karl Moor, Don Carlos, Max Piccolomini. Drei Entwicklungsphasen eines Typus (szkolne).
5. Die Römeroden von Horaz (domowe).
6. Welche Bedeutung hat das Drama „Die Piccolomini“ in der Wallenstein-Trilogie? (domowe).

7. Das Verhältniß der deutschen Romantik zu den Literaturen fremder Völker (szkolne).
 8. Was hat die deutsche Romantik dem deutschen Volke Dauerndes gegeben? (szkolne).
 9. Die Entwicklung Englands zu einer Weltmacht (maturalne).
-

V. Tematy do piśmiennego egzaminu dojrzałości.

1. Z języka polskiego: Jakie znaczenie miały igrzyska dla Greków, turnieje dla średniowiecznego rycerstwa, a jakie mają dla obecnych stosunków wystawy powszechne?
 2. Z języka ruskiego: Виказати вплив нових средств комунікаційних для розвитку культури народів.
 3. Z języka niemieckiego: Die Entwicklung Englands zu einer Weltmacht.
 4. Temat polsko-łaciński: Z Ćwiczeń łacińskich Próchnickiego (Lwów 1891) ustęp 143 i 144.
 5. Temat łacińsko-polski: Cic. Tuscul. disput. lib. V. cap. III. §§. 8 do 9.
 6. Temat grecko-polski: Plat. Protag XII.
 7. Temat matematyczny:
 - 1). Po ramionach kąta prostego poruszają się ruchem jednostajnym dwa punkty wychodzące z wierzchołka, pierwszy porusza się z prędkością $5\text{cm}/\text{sek}$. drugi, który wyszedł o 5 sek. później z prędkością $4\text{cm}/\text{sek}$. po jakim czasie wyniesie ich odległość 85 cm?
 - 2). Wykreślić wyrażenie: $x = \frac{2a^2 - 3b^2}{4c}$.
 - 3). Kulę działową wystrzelono pod kątem 30° z prędkością początkową 686 m/sek, znaleźć dalekość strzału i wyznaczyć równanie drogi pocisku.
-

VI. ZBIORY NAUKOWE.

A) Biblioteka nauczycielska.

Biblioteka dla nauczycieli wykazuje obecnie według dawnego inwentarza 2800 pozycyi licząc w to mapy i obrazy historyczne. W r. 1897. wydzielono mapy i obrazy historyczne i zaprowadzono dla tych zbiorów osobny inwentarz.

W roku bieżącym przybyły do biblioteki nauczycielskiej następujące dzieła:

- a) przez kupno: Ze zwyczajnej dotacyi: 1. Österreich-Ungarn in Wort und Bild. Lief. 315—348. 2) Biegeleisen: Ilustrowane dzieje literatury polskiej tom II. 3) Ad. Hatzfeld: Św. Augustyn. 4) St. Ździarski: Maurycy Gośławski. 5) S. Duchńska: Antologia poezyi francuskiej. 8) K. Wojciechowski: Kajetan Koźmian. 7) K. Węgierski: Pisma wierszem i prozą. 8) St. Trembeckiego: Pisma 2 t. (1 vol.): 9) Ign. Krasickiego: Dzieła 6 tomów. 10) L. Świeżawski: Jędrzej Śniadecki. 11) Fr. Rawita-Gawroński: Michał Czaykowski. 12) M. Mazanowski: Józef Bohdan Zaleski. 13) Bolesł. Wilezyński: St. Moniuszko. 14) Wł. Nehring: Jan Kochanowski. 15) Henr. Wernic: Stanisław Konarski. 16) Ed. Demolins: Potęga wychowania! 17) Król i Niłowski.: Historia literatury polskiej. 18) Wincenty Lutosławski: Seelenmacht. 19) H. Höffding: J. J. Rousseau. 20) Eulenburg - Bach: Schulgesundheitslehre. Lieferung 8—10 (Schluss). 21) Karłowicz - Kryński: Słownik języka polskiego. tom I. 22) Meyer - Znatowicz: Zasady chemii teoretycznej. 23) Löwi-Weyberg: Zarys nauki o skałach. 24) Lehrplan und Instructionen für den Unterricht an Gymnasien in Österreich. 2 wyd. 25) Instructionen für den Unterricht an den Realschulen in Österreich. 2 wyd. 26) P. Chmielowski: Historia literatury polskiej 4 tomy. 27) M. Bałucki: Przekłète pieniądze. 28) Wł. Smoleński: Dzieje narodu polskiego 4 tomy. 29) P. Chmielowski: Pamiętniki Fr. Karpińskiego. 30) Kraszewski: Barani kozuszek 2 tomy. 31) Hoësieck: Miłość Zygmunta Krasieńskiego. 32) Kaj. Kraszewski: Bartochowski 2 tomy. 33) Biernacki: Istota i granice wiedzy lekarskiej. 34) Szym. Konopacki: Pamiętniki 2 tomy. 35) M. Jokay

Serce kamienne. 36) S. Kondratowicz: Całą siłą. 37) G. Doliński: Jak u nas chowano dzieci? 38) M. Wierzbński: Nowelle. 39) Pamiętnik Generała Wysockiego. 40) Tolstoj: Zmarłych-wstanie 3 tomy. 41) Wł. Reymont: Sprawiedliwie. 42) Włodz. Zagórski: Humoreski.

a) Z nadzwyczajnej dotacyi, przyznanej przez c. k. Ministerium Wyznań i Oświaty z dnia 12. maja 1899. l. 3880 (c. k. Rady szkolnej krajowej z dnia 13. czerwca 1899. l. 12879.)

1) Biegeleisen: Dzieła W. Szekspira 8 tomów. 2) Biegeleisen: Dzieła Aleks. Fredry 3 tomy. 3) Złotnicki: Człowiek, istota jego i przyszłość. 4) M. Gawalewicz: Fr. Zabłocki. 5) W. Gostomski: Historia literatury powszechnej 2 tomy. 6) Pisma Kazim. Brodzińskiego wyd. Kraszewskiego 8 tomów. 7) Dzieła Klemensa Junoszy 10 tomów. 8) Listy Juliusza Słowackiego wyd. Meyeta 2 t. 9) Listy Zygmunta Krasińskiego 4 tomy. 10) Poradnik dla samouków tom. 2. 11) Treliak: Szkice literackie. serya I. 12) Bronisław Chlebowski: Słownik geograficzny tomów 14.

b) Otrzymano w darze: a) z Akademii Umiejętności w Krakowie następujące dzieła: 1) Br. Dembiński: Rzym i Europa. 2) P. Bieńkowski: Historia biustu starożytnego. 3) Ign. Chrzanowski: Facecje Mikołaja Reja. 4) L. Gwikliński: Opis zarazy ateńskiej. 5) Al. Brückner: Kazania średniowieczne 3 tomy. 6) Al. Brückner: Średniowieczna poezya łacińska w Polsce 3 tomy. 7) Dr. L. Finkel: Bibliografia historii polskiej Część I. i II. 8) Rozpr. Akad. Um. wydz. filolog. Serya II. tom XIV. 9) Rozpr. Ak. Um. wydz. hist.-filozof. Serya II. tom. XIII. 10) J. Rostafiński: „Słownik polskich imion rodzajów oraz wyższych skupień roślin”. 11) Sprawozdanie komisji fizyograficznej tom 34. 12) Materyały antropologiczno-archeologiczne. tom IV. 13) Scriptores rerum Polonicarum tom 17. 14) Rozprawy Akad. Umiej. (wydz. filolog.) tom 13, i wydz. mat. przyrod. tom 15 i 17.

g) Od c. k. Rady szkolnej krajowej: Sprawozdanie z drugiej konferencji dyrektorów szkół średnich galicyjskich.

h) Od Uniwersytetu lwowskiego: „Kronika Uniwersytetu lwowskiego.”

c) Prócz tego prenumeruje zakład następujące czasopisma: 1) Biblioteka warszawska. 2) Eos. 3) Kwartalnik historyczny. 4) Dwutygodnik katechetyczny. 5) Przegląd filozoficzny. 6) Prze-

wodnik bibliograficzny. 7) Przewodnik naukowy i literacki, 8) Muzeum. 9) Przegląd polski. 10) Kosmos. 11) Wszechświat. 12) Literaturno-naukowyj Wistnyk. 13) Geographische Zeitschrift. 14) Lehrproben u. Lehrgänge. 15) Österr.-ung.Revue, 15) Deutsche Rundschau. 16) Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien.

B. Biblioteka dla młodzieży.

a) BIBLIOTEKA POLSKA.

Biblioteka polska obejmuje 1024 dzieł w 1321 tomach. Polskie książki do czytania wypożyczano uczniom w dwu oddziałach: 1) dla klas wyższych co tydzień 2) dla klas niższych co dwa tygodnie, od połowy września do końca czerwca b. r.

Z biblioteki korzystali uczniowie klas III—VIII. Uczniom klas niższych, którzy zaniedbywali się w kilku przedmiotach nie wypożyczano książek. Zawiadowca biblioteki rozdzielał książki dla klas poszczególnych. Za zasadę podziału w klasach niższych służył stopień uzdolnienia i wieku uczniów, w klasach wyższych zastosowanie do nauki literatury.

Statystyka uczniów korzystających z biblioteki i dzieł przez uczniów czytanych:

W klasie	III a i b.	przeczytało uczniów	65 dzieł	420
..	IV.	..	38	155
..	V.	..	32	187
..	VI.	..	24	132
..	VII.	..	23	113
..	VIII.	..	26	379

Razem przeczytało uczniów 208 dzieł 1386

Do biblioteki uczniów zakupiono w r. 1900 książki następujące: Ks. A. Kitowicz „Pamiętniki” tomów 3., El-y, Poezye, tomów 4. Sew. Goszczyński „Dzieła” tomów 2. St. Tarnowski „Studia do historyi literatury polskiej” T. V, „Wiek XIX” tom 1. K. Szajnocha-Próchnicki „Mściciel” tom 1. Teresa Jadwiga „Powieści historyczne” III tom 1. Juliusz Verne „Zamek w Karpatach” t. 1. K. J. Nitman „Grześ w legionach pols.” t. 1. Fr. Paszkowski „Książę Józef Poniatowski” t. 1. Walery Łoziński „Zakłęty dwór” t. 2. H. Rzewuski „Listopad”

t. 1, Wł. St. Reymont „Ziemia obiecana“ t. 2, Józef Maskoff „Zaszumi las“ t. 2, K. Flammarion „Urania t. 1, St. Witkiewicz „Na przełęcz“ t. 1, H. Sienkiewicz „Quo vadis“ t. 1. Marya Konopnicka „Poezye“ t. 4, Wacław Sieroszewski „Risztau“ t. 1, Ad. Szymański „Szkice“ t. 1, Bolesław Prus „Pisma“ t. 4, Eliza Orzeszkowa „Pisma“ t. 4, Michał Czajkowski „Pisma“ t. 8, Dr. Ant. Rehman „Tatry“ t. 1, St. Smolka „Józef Szujski“ t. 1, St. Tarnowski „Szujskiego młodość“ t. 1, Ad. Mickiewicz „Powrót taty“ t. 1, Walenty Skiba „Z historyi odkryć i wynalazków“ t. 1, Wilh. Bruchnalski „Pisma Fr. Karpińskiego“ t. 1, Marya Konopnicka „Mickiewicz jego życie i duch“ t. 1, H. Merczyng „Dumania przyrodnika“ t. 1, Kaźm. Bruchnalski „Opowiadania i obrazki z technologii żelaza i innych kruszców“ t. 1, „Żywot St. Staszica t. 1, Dr Józef Limbach „Podróż do Tryestu“ t. 1, Józef Kallenbach „Wybór listów Ad. Mickiewicza“ t. 1, Edm. Bączalski, Wacława Potockiego „Wojna Chocińska“ t. 1, Edmund de Amicis-Obrąpalska „Serce“ t. 1, John Ruskin wyd. Szukiewicz „Gałązka dzikiej oliwy“ t. 1, T. T. Jeż „Ci i Tameci“ t. 3, Walery Przyborowski „Pamiętniki Bourgoigne'a t. 2, S. M. Roguski „Wilcze gardła“ t. 1, Roman Zawiliński „Słowacy, ich życie i literatura“ t. 1, St. Grudziński „Półpanek“ „Julian Mohort“ t. 1, Konstanty Rengarten „Pieszodo Chin“ Marya Rodziewiczówna „Straszny dziadunio“ t. 1, Teodor Jeske-Choiński Tyara i Korona“ t. 4, Ks. Ant. Brykczyński „Listy z Włoch“ t. 1, Wiktor Hugo „Rzeczy widziane“ t. 1, H. Szuman „Wspomnienia Berlińskie“ t. 1, Teodor Jeske-Choiński „Historyczna powieść polska“ t. 1, Włodz, Zagórski „Wybór poezyi“ t. 1, Oskar Mysing-Topor „Wróg Napoleona“ t. 2, Ed. Foā —, Doliński „Polowanie na grubego zwierza w Afryce środkowej“ t. 2, T. T. Jeż „Nad rzekami Babilonu“ t. 2 Osk. Mysing - Trąpczyński „Perezyna“ t. 2, C. F. Gorion Cumming-Wolski „Życie w Chinach“ t. 1, A. Seidel-Trąpczyński „Transwal i Boerowie“ t. 1, Anna Neumanowa „Obrazy z życia na Wschodzie“ t. 2, Cervantes - W. Zakrzewski „Don Kiszot“ z de la Manszy“ t. 6, M. Baranowski-Szpilman „Hygiena“ t. 1, (dar Dyrektora), K. J. Nitman „O hetmanie Zamoyskim“ t. 1, (dar Dyrektora), Walery Eliaz Radzikowski „Konik zwierzyniecki“ t. 1, (dar prof. Ergetowskiego), St. Kunasiewicz „Lwów w r. 1809“ t. 1, (dar ucznia), Ad. Mickiewicza „Ballady i romanse“ „So-

nefy“ Złoczów t. 1, (dar ucznia), „Wygnańcy Sybiru“ t. 1, (dar ucznia), Sew. Goszczyński „Sobótka t. 1, (dar ucznia), „Oblężenie Zbaraża“ t. 1, (dar ucznia), M. B. Krzywda „O Wiesławie Kazim. Brodzińskiego“ t. 1, (dar ucznia), Br. Sokalski „Walek Wąsik“ t. 1, (dar ucznia), Jan Kochanowski „Treny“ (dar ucznia), Fr. Hoffman-Riszka „Srebrnik“ t. 1, (dar ucznia) „Missye katolickie“ t. 1.

Biblioteka pomocy koleżeńskiej.

W bieżącym roku wypożyczono 1093 książek do nauki uczniom 223.

b) RUSKA.

Dział książek ruskich obejmuje razem 233 książek. W roku bieżącym przybyło do tego zbioru książek 17, razem więc jest 250 książek.

Mianowicie zakupiono: B. Łukicha: Твори Тобилевича; — П. Франка: Учитель; — Дуткевича: Подорож до Єрусалима; — П. Франка: Сон князя Євгенія; — Ст. Шоробури: Два приятелі; — Б. Гринченка: Ясні зорі; — П. Франка: Наші коляди; — О. Макарушки: Огляд руско-українського письменництва; — Дзвінок з р. 1898; — Г. Цеглиньского: Аргонаути. — В. Чайченка: Робінзон; — М. Коцюбинської: Для загального добра; — Пасальского: Справдєнні горі: — Данилевского: Нові землі; — Е. Орженковій: Хам; — Т. Мирного: Лімерівна; — Б. Гринченка: Пахмаріло.

Krótki obraz czytelnictwa w ruskiej bibliotece. W ciągu roku pożyczało książek razem uczniów 124, razem dzieł 206 w 238 tomach. Z przeczytanych dzieł uczniowie zdawali sprawę w klasie.

c) NIEMIECKA.

Dział książek niemieckich obejmował z początkiem roku szkolnego 449 numerów; przybyło w roku bieżącym 13 dzieł w 23 tomach, razem jest więc 462 numerów. Droga kupna przybyły następujące dzieła: Shakespeare, Dramatische Werke

w 10 t. i Palleske, Schillers Leben und Werke; Meyer Goethe; Shakespeare, König Richard III, Kleist Werke w 2 t.; Prosch und Wiedenhofer, Die deutsche Heldensage; Hagen und Leuschau, Mittelhochdeutsche Lyriker; Schmidt, Thimotheus und Philemon; Schmidt, Genoveva. Geiger Lodica; Brummer, Der Nebelungen Lied. Droga daru przybyły następujące książki: Oesterreichische Dichter w wydaniu Graesera (dar Dra Majchrowicza). Lessing Poetische und dramatische Werke (dar Dra Flacha).

W ciągu roku szkolnego Biblioteka była raz na tydzień otwarta dla użytku uczniów kl. IV — VIII-ej. Korzystało z niej 136 uczniów, którym wypożyczono 453 książek. Z przeczytanych książek ucniowie zdawali nauczycielowi sprawę prywatnie lub w czasie nauki języka niemieckiego.

C) Zbiór map do nauki geografii i historii.

Wynosił w ubiegłym roku 84 sztuk. Zakupiono w r. 1899/900 sztuk 8 tj. Kieperta Australię, Niemcy, Skandynawię, Amerykę Płn. i Płd. Rosyę, Główne formy powierzchni ziemi. Razem tedy map jest obecnie 92.

Obrazów historycznych, biblijnych i do nauki filologii klasycznej było 148 sztuk, dokupiono 3, tj. Cybulski tab. IV. IX, X. Wszystkich obrazów jest obecnie 151 sztuk.

D) Gabinet historii naturalnej.

Inwentarz gabinetu przyrodniczego wykazuje z końcem r. 1898/99 783 pozycyi. W bieżącym roku szkolnym starano się przede wszystkim uzupełnić braki rażące w dziale obrazów przyrodniczych, przyrządów do preparowania i odczynników chemicznych do oznaczania minerałów i wodnej kultury roślin.

W szczególności zakupiono w tym roku następujące przedmioty: 50 obrazów do nauki zoologii i botaniki, model *Salix alba*, część zdźbła bambusowego z kolankiem, gałązkę cedru z szyszką, gałązkę bawełny, gałązkę drzewa kawowego z owocami, przybory do zbierania owadów i roślin i sporządzania preparatów makro i mikroskopowych, ludzież najpotrzebniejsze przybory do doświadczeń z fizjologii roślin wedle dziełka Dr. W.

Oels'a: Pflanzenphysiologische Versuche f. die Schule zusammengestellt⁴. Braunschweig 1893.

Bardzo dotkliwie daje się odczuwać zupełny brak dzieł służących do determinowania okazów przyrodniczych. Biblioteka nauczycielska ani podręczna gabinetu przyrodniczego nie posiada dotąd z wyjątkiem Garekego Flory i Leunisa: Synopsis d. Thierkunde, ani jednej z tych książek, które wedle instrukcyi Ministerstwa W. i O. w każdej bibliotece podręcznej znachodzić się powinny.

Brakowi temu trzeba będzie w najkrótszym czasie zapobiedz, na razie zaś zakupiono już dziełka do oznaczania minerałów. Również zamówiono już dla gabinetu akwaryum i wprowadzono z Erfurtu dwie rośliny: *Eloëa canadensis* i *Valisneria spiralis* potrzebne do doświadczeń z zakresu anatomii i fizjologii roślin w klasie V.

Ogródek botaniczny.

Celem ożywienia nauki historyi naturalnej założono w bieżącym roku szkolnym z wiosną ogródek botaniczny dla młodzieży szkolnej.

Gimnazjum drohobyckie posiada trzy boiska gimnastyczne z których największe zajmuje przestrzeni około 1400 m². Ponieważ ćwiczenia gimnastyczne i zabawy odbywają się tylko w części boiska od strony budynku gimnazyalnego, — zaś stronę zachodnią i północną porastały od dawna bujne chwasty, i trawa, przeto postanowił nauczyciel historyi naturalnej za wiedzą i zezwoleniem Dyrekcyi zużyć to miejsce odłogiem dotąd stojące i przemienić je na ogródek botaniczny.

Ogrodzono w tym celu palikami i drutem wzdłuż parkanu w oddaleniu 3½ m. od niego pas ziemi długości 54 m. i na uzyskanej w ten sposób przestrzeni 189 m² rozpoczęto przedwstępne prace ogrodnicze od skopania ziemi i podwiezienia miejsc zbyt nisko położonych.

Dzięki gorliwemu poparciu tego przedsięwzięcia przez Dyrektora zakładu Dr. F. Majchrowicza, który chętnie zgodził się na zakupno palików i drutu i zwiezienie kilkunastu fur ziemi, a do robót cięższych przeznaczył posługacza gimnazyalnego, wykonano te prace w ciągu kwietnia, a gdy po feryach wiel-

kanocnych młodzież wróciła do szkół, rozpoczęto w chwilach wolnych od nauki szkolnej i pracy domowej, wytyczać w ogródku grządki i sadzić rośliny. Znalazła się dość spora liczba chłopaków zwłaszcza z bursy polskiej, której ubikacye przytykają bezpośrednio do III boiska gimnastycznego, — którzy zachęceni przez nauczyciela i wspólnie z nim podjęli się chętnie tej żmudnej pracy.

Roboty postępują niestety wolno, przyczyną zaś tego jest z jednej strony brak przyborów ogrodniczych, tak, iż ledwie kilku uczniów naraz zatrudnić można w ogródku, a powtórnie brak czasu.

W gimnazjum drohobyckiem jest bowiem trzy razy w tygodniu nauka dwurazowa zaś w środę, piątek i sobotę przypada gimnastyka, której kierownictwo spoczywa w tym roku w rękach przyrodnika, wobec czego na prace w ogródku pozostaje nie wiele czasu, a dostarczenie roślin z pól lub lasu, o ile możności z ziemią i korzeniami następuje wprost trudności wcale poważne.

Mimo tych przeszkód jednak zasadzono dotychczas przeszło 100 gatunków roślin i pomyślano nawet o okazach błotnych i wodnych, dla których nauczyciel wymurował sam w miejscu odpowiednem basen wodny o średnicy 1·5 m. i głębokości 45 cm. z okoleniem płytszem o średnicy 2·5 m. na rośliny błotne.

Znajdą tu pomieszczenie takie rośliny jak: *Elodea canadensis*, *Nymphaea*, *Hottonia*, *Typha*, *Batrachium*, *Caltha*, *Cardamine*, *Iris*, *Scirpus*, *Myosotis* i inne.

Jest tedy nadzieja niepłonna, że, gdy do końca bież. roku kalendarzowego zasadzi się jeszcze około 200 gatunków roślin, — będzie mogła młodzież już w przyszłym roku szkolnym korzystać przy nauce botaniki w całej pełni z ogródka botanicznego przy gimnazjum.

Nadto zamierza nauczyciel typowe okazy rodzin poszczególnych hodować osobno w wazonach, aby mógł mieć w każdej chwili bez względu na stan pogody dostateczną ilość okazów do nauki w klasie. Rośliny bowiem ścięte więdną wkrótce, przyczem cały habitus rośliny zmienia się nieraz tak dalece, iż trudno wprost wymagać, aby uczeń na takim nieinstruktywnym okazy mógł przeprowadzić opis rośliny lub dostrzedz wszystko, na co nau-

czyciel w czasie lekcyi chciał zwrócić jego uwagę. — Przeciwnie, przez pozostawianie okazów żywych na czas dłuższy w klasie, przez należyty opis tychże i zachęcanie zdolniejszych uczniów, aby wskazywali kolegom słabszym to, czego ci jeszcze nie dostrzegli, wreszcie przez ścisłe wymaganie, aby każdy egzaminowany sam bez pomocy nauczyciela mógł wskazać na roślinie wszystko, co wchodzi w zakres jej opisu, — pragnąłby nauczyciel zmusić młodzież do baczniejszej obserwacji i głębszego zrozumienia cudownych form i przedziwnych praw przyrody ją otaczającej, — i oduczyć bezmyślnego deklamowania z książki.

E. Gabinet fizykalny.

Inwentarz gabinetu fizykalnego wzbogacił się w obecnym roku szkolnym o 10 pozycji mianowicie: l. 529 Kompas, l. 530 rurka Crooksa do okazywania kalorycznych skutków promieni kalodowych, l. 531 Radiometer Puluja, l. 532 lampa fosforescencyjna Puluja, l. 533 przyrząd do prawa Mariotta, l. 534 Uniwersalny statyw Bunsena, l. 535 stroboskop, l. 356 model maszyny dynamoelektrycznej: l. 537 dyapozytywy z dziedziny astronomii i fizyki.

Przyrząd projekcyjny.

Jak w latach ubiegłych tak i w tym roku szkol. odbywały się wykłady przy aparacie projekcyjnym, którym przeważnie przysłuchiwali się uczniowie klas niższych, mianowicie prof. Siczynski objaśniał szereg obrazów zwierząt znajdujących się w zwierzyńcu hamburskim, zast. naucz. Ergetowski widok i miast portowych morza Śródziemnego, prof. Eljasz obrazy z astronomii t. j. fizyczną budowę: słońca, księżyca, planet większych, meteorów, komet, gwiazd stałych i mgławic. Nadto posługiwano się prawie ustawnie projekcją przy nauce fizyki tak w klasach niższych jako też i wyższych.

F. Gabinet rysunkowy.

Inwentarz zbiorów do nauki rysunków wykazuje 158 numerów i obejmuje wzory ściennie i kartkowe, modele, przyrządy

i książki. W ostatnim okresie zakupiono wzory Bargu'a zawierające kopie ze sławnych mistrzów w cenie 100 złr. i trzy medaliony, jako wzory do rysunku w wyższych klasach gimnazjalnych.

VII. WYKAZ

nowo zakupionych przyrządów do zabaw dla młodzieży podczas pauz i wycieczek, i zarządzenia w sprawie rozwoju sił fizycznych młodzieży.

Zakupiono: 1) drabinę poziomą do wykopania na podwórzu, 2) 9 par szczeდეł, 3) 5 pchaдеł gimnastycznych, 4) 10 balonów elastycznych gumowych, 5) 8 obręczy i 5 szpad. 6) 10 chorągiewek. Nadto posypano żwirem boiska i pociągnięto pokostem dla trwałości niektóre przyrządy gimnast. na podwórzu.

W myśl rozp. c. k. Minist. wyznań i oświaty z dnia 15 września 1890 l. 10.098 (okólnik Wys. c. k. Rady szkolnej kraj. z dnia 17 października l. 17498) starał się zakład także o rozwój fizycznych sił młodzieży przez urządzenie zabaw w czasie pauz i wycieczek w dniach wolnych od nauki.

Odnosnie do zabaw zaprowadzono tę nowość, iż w miejsce rozkładu tygodniowego zawieszonego w sieniach, który nie dawał dostatecznej informacyi uczniom, a utrudniał kontrolę nauczycielowi, — zawieszono stałe w różnych punktach boisk tablice drewniane z napisami drukowanemi gier i przyrządów, a obok przenośne tabliczki z napisami klas. Przystawienie tych ostatnich pociąga za sobą zmianę zabaw.

Takie urządzenie wskazuje uczniowi natychmiast, czem się ma zabawiać i ułatwia nauczycielom dozorującym utrzymanie porządku.

Wycieczki odbyły się w dniach 9_{10} , 2_{15} , 15_{17} , 11_{16} , 29_{16} i 27_{16} w okolicy Drohobycza pod przewodnictwem naucz. gimnastyki Siczynskiego; zastępcą nauczyciela Ergelowski zwiedził z uczniami klasy IV. miejscowość „Urycz” za Schodnicą. W dniu 19 maja urządzono na Zalesiu w okolicy Drohobycza majówkę, w której wziął udział ogół młodzieży i całe grono nauczyciel-

skie wraz z Dyrektorem. Przy wspaniałej pogodzie i dźwiękach muzyki miejscowej bawiono się ochoczo do nocy, poczem nastąpił powrót do domu przy świetle ogni bengalskich.

VIII. Wykaz książek szkolnych na r. 19001.

KLASA I.

RELIGIA (rzym.-kat.) Katechizm religii katolickiej, opracował ks. Ślósarz. Lwów 1897. — (gr.-kat.) Торопський, Християнсько-катол. Катехизм. Львів 1896.

JĘZYK ŁACIŃSKI. Samolewicz, Zwięzła gramatyka języka łacińskiego, wyd. 4. Lwów 1898. Steiner i Scheindler, Ćwiczenia łacińskie, dla I. klasy, wyd. 2. 1896.

JĘZYK POLSKI. Konarski, Zwięzła gramatyka języka polskiego. Lwów 1894. Próchnicki i Wójcik Wypisy polskie dla I. klasy, wyd. 3. Lwów 1898.

JĘZYK RUSKI. Ruska gramatyka Stockiego i Gartnera. Ruska czytanka dla I. klasy szkół średnich 1896.

JĘZYK NIEMIECKI. L. German i K. Petelenz. Ćwiczenia niemieckie dla klasy I, wyd. 4. Lwów 1897.

GEOGRAFIA. Benoni i Tatomir, Krótki rys geografii, wyd. 6. i 7. Lwów 1898.

MATEMATYKA. Baraniecki, Podręcznik arytmetyki i algebry część I. i II, Kraków 1894; Jamrógiewicz. Geometrya poglądowa, wyd. 2. przerob. Lwów 1897.

HISTORIA NATURALNA. Nowicki — Limbach, Zoologia, wyd. 7. Rostafiński. Botanika szkolna na klasy niższe, wyd. 3. Kraków 1896.

KLASA II.

RELIGIA. Ks. Dąbrowski, Historia biblijna zakonu starego. wyd. 2. i 3. Stanisławów 1894. — (gr.-kat.) — Торопський, Історія біблійна старого завіта. Вydане 2. Львів 1899.

JĘZYK ŁACIŃSKI. Gramatyka jak w kl. I: Steiner i Scheindler, Ćwiczenia łacińskie dla II. klasy, wyd. 3. 1898.

- JĘZYK POLSKI.** Gramatyka Małeckiego, wyd. 8. Lwów 1891.
Próchnicki i Wójeik. Wypisy polskie dla II. klasy, wyd. 2.
Lwów 1898.
- JĘZYK RUSKI.** Ruska czytanka dla II. klasy szkół średnich,
Gramatyka Stockiego jak w I. kl.
- JĘZYK NIEMIECKI.** L. German i K. Petelenz, Ćwiczenia nie-
mieckie dla kl. II, wyd. 3. Lwów 1897.
- GEOGRAFIA i HISTORIA.** Baranowski i Dziedzicki. Geografia
powszechna, wyd. 7. Lwów 1895; Semkowicz, opowia-
dania z dziejów powszechnych. Cz. I. Lwów 1893.
- MATEMATYKA** Baraniecki. Podręcznik arytmetyki i algebry
część I. i II. Kraków 1894; Jamrógiewicz, Geometrya po-
glądowa Cz. I. wyd. 2. Lwów 1897.
- HISTORIA NATURALNA.** Zoologia i Botanika jak w kl. I.

KLASA III

- RELIGIA.** Ks. Dąbrowski, Historia biblijna zakonu nowego,
Тороньскій, Історія біблійна нового завіта. Львів 1890.
- JĘZYK ŁACIŃSKI.** Samolewicz-Softysik, gramatyka jęz. łacini-
skiego, Cz. II, wyd. 6. Lwów 1893. Próchnicki, Ćwiczenia
łacińskie dla klasy III, wyd. 2. i 3. Cornelius Nepos, wy-
danie Weidnera-Hecka.
- JĘZYK GRECKI.** Ćwikliński, gramatyka języka greckiego, wyd. 2.
Lwów 1892; Taborski-Winkowski, Ćwiczenia greckie.
Lwów 1898.
- JĘZYK POLSKI.** Gramatyka Małeckiego jak w I. kl. Czubek-Za-
wiliński, Wypisy polskie dla III. klasy. Lwów 1893.
- JĘZYK RUSKI.** Gramatyka Stockiego jak w I. kl. Ruska czy-
tanka dla III. klasy szkół średnich.
- JĘZYK NIEMIECKI.** L. German i K. Petelenz, Ćwiczenia nie-
mieckie dla klasy III. wydanie 2. Lwów 1892. Petelenz,
Deutsche Grammatik, 1898, wyd. 2. Lwów 1898.
- GEOGRAFIA i HISTORIA.** Baranowski i Dziedzicki, Geografia
powszechna, wyd. 7. Lwów 1895. Semkowicz, opowiadania
z dziejów powszechnych. Cz. II. Lwów 1894. Rawer, Dzieje
ojczyste, wyd. 2. Lwów 1898.
- MATEMATYKA.** Baraniecki, Początki matematyki i algebry Cz.
III. i IV. Kraków 1895. Jamrógiewicz, Geometrya poglądowa.

FIZYKA. Kawecki i Tomaszewski, Fizyka dla niższych klas szkół średnich. Kraków 1894.

HISTORYA NATURALNA. Łomnicki, Mineralogia dla niższych klas. wydanie 4. Lwów 1896.

KLASA IV.

RELIGIA. Ks. Jougan Liturgika. katolicka. Lwów 1895; (gr.-k.)
Тороньскій, Літургіка Вудане 2. Львів 1898.

JĘZYK ŁACIŃSKI. Gramatyka jak w III. kl. Próchnicki, Ćwiczenia łacińskie dla IV. klasy, wyd. 2. Lwów 1896. Caesar Commentarii de bello Gallico, wyd. Terlikowskiego Ovidius, wyd. Skupniewicza.

JĘZYK GRECKI. Ćwikliński, gramatyka języka greckiego, Lwów 1892. Taborski-Winkowski, Ćwiczenia greckie, wyd. 2. Wiedeń 1899.

JĘZYK POLSKI. Gramatyka Małeckiego jak w kl. II. Czubek-Zawiliński, Wypisy polskie dla IV. kl. Lwów 1894.

JĘZYK RUSKI. Gramatyka Stockiego jak w kl. I. Ruska czytanka dla IV. klasy szkół średnich.

JĘZYK NIEMIECKI. L. German i K. Petelenz. Ćwiczenia niemieckie dla IV. kl. wyd. 2. Lwów 1896. Petelenz, Deutsche Grammatik, wyd. 2. Lwów 1898,

GEOGRAFIA i HISTORYA. Semkowicz, Opowiadania z dziejów powszechnych. Cz. III. Lwów 1895. Benoni-Majerski; Geografia austro-węgierskiej monarchii, wyd. 2. i 3. Lwów 1896. Rawer. Dzieje ojczyste. Lwów 1895.

MATEMATYKA. Baraniecki, Początki arytmetyki i algebry Cz. III. i IV. Kraków 1895 Jamrógiewicz, Geometrya poglądowa. Lwów 1897.

FIZYKA. Kawecki i Tomaszewski, Fizyka dla niższych klas średnich. Kraków 1894.

KLASA V.

RELIGIA. Ks. Jachimowski. Dogmatyka ogólna Wyr. 2. Lwów 1899. Тороньскій, Доґматика фунда. і аполоґетика. Львів 1893.

- JĘZYK ŁACIŃSKI. Gramatyka jak w klasie III. Livius, wyd. Zingerle-Majchrowicza. Ovidius wyd. Skupniewicza.
- JĘZYK GRECKI. Gramatyka Cwiklińskiego jak w kl. IV. Fiderer Chrestomatya z pism Xenofonta, wyd. II. Lwów 1894. Homer Iliada. Cz. I. wyd. Softysika.
- JĘZYK POLSKI. Próchnicki: Wzory poezyi i prozy; Lwów 1893.
- JĘZYK RUSKI. Wzory poezyi i prozy dla V. klasy szkół średnich ułożył Dr. Konst. Łuczakowski. Lwów 1894.
- JĘZYK NIEMIECKI. Petelenz u. Werner, Deutsches Lesebuch für die V. Classe. Lwów 1892. Goethe: Reineke Fuchs, wyd. Graesera.
- HISTORIA POWSZECHNA. Zakrzewski. Historia powszechna Cz. I. wyd. 2. Kraków 1895.
- MATEMATYKA. Baraniecki, Algebra. Kraków 18 2. Mocnik-Maryniak, Geometrya dla wyższych klas, wydanie 3. i 4. Lwów 1895.
- HISTORIA NATURALNA. Lomnicki, Mineralogia i geologia, wydanie 4. Lwów 1897. Rostafinski, Botanika szkolna dla klas wyższych. Kraków 1886.

KLASA VI.

- RELIGIA. Ks. Jachimowski, Dogmatyka szczegółowa, wyd. 2. Lwów 1889. — Топоуекаѣ, Доѣматика частна. Львѣв 1893.
- JĘZYK ŁACIŃSKI. Sallustius, Bellum Jugurthinum wyd. Scheindler-Softysik, Vergilius, wyd. Eichler-Rzepiński, Cicero Orat. in Cat. I. wyd. Softysika. Gramatyka jak w kl. III.
- JĘZYK GRECKI. Gramatyka Cwiklińskiego. Homera Iliada cz. I. i II. wyd. Scheindler-Softysik. Chrestomatya z Xenofonta jak w kl. V.; Herodot, wyd. Terlikowskiego.
- JĘZYK POLSKI. Wypisy polskie St. Tarnowskiego i Wójcika. Cz. I. wyd. 2. Lwów 1894.
- JĘZYK RUSKI. Chrestomatya staroruska dla wyższych klas gimnazjalnych. wyd. Dr. Ogonowski. Lwów 1884.
- JĘZYK NIEMIECKI. Petelenz und Werner, Deutsches Lesebuch für die VI. Classe. 1892. Herder, Gd; Goethe; Hermann und Dorothea; Voss, Louise, wyd. Graesera.
- HISTORIA POWSZECHNA. Zakrzewski. Historia powszechna. Cz. I. wyd. 2. Kraków 1895. Zakrzewski. Historia powszechna, Część II. wyd. 1 i 2 Kraków 1894.

- MATEMATYKA. Baraniecki, Algebra, Kraków 1892. Mocnik-Maryniak, Geometrya dla wyższych klas, wyd. 3. i 4. Lwów 1895. Logarytmy Adama.
- HISTORIA NATURALNA. Petelenz, Zoologia dla klas wyższych szkół średnich, Lwów 1892.

KLASA VII.

- RELIGIA. Ks. Szczeklik, Etyka katolicka. Tarnów 1898. Вонаср-Пурко, Етика. Львів 1896.
- JĘZYK ŁACIŃSKI. Cicero 1) pro rege Deiotaro, wyd. Nohla 2) Laelius de amicitia, wyd. Schiche-Rzepiński. 3) pro Archia poeta, in Verrem IV. wyd. Nohla. Gramatyka jak w kl. III.
- JĘZYK GRECKI. Homera Odyssea Jezienickiego, Demostenes wyd. Wotke-Schmidt. Chrestomatya z pism Xenofonta Fiderera. Gramatyka jak w kl. VI.
- JĘZYK POLSKI. Wypisy polskie Stan. Tarnowskiego i Wójcika. Cz. I. wyd. 1. i 2. Lwów 1894. Wypisy polskie St. Tarnowskiego i Fr. Próchnickiego. Cz. II. wyd. 2. Lwów 1896.
- JĘZYK RUSKI. Wypisy Bawińskiego, Cz. 1. i 2.
- JĘZYK NIEMIECKI. Petelenz und Werner: Deutsches Lesebuch für die siebente Classe. Lwów 1896. Oprócz tego: Lessing, Minna v. Barnhelm, Emilia Galotti; Goethes, Götz von Berlichingen, Egmont, (wyd. Tempsky).
- HISTORIA POWSZECHNA. Zakrzewski, Historia powszechna Część III. Kraków 1898. Lewicki, Zarys dziejów Polski i krajów ruskich z nią połączonych. wyd. 1. i 2. Kraków, 1898.
- MATEMATYKA. Baraniecki Algebra, Kraków 1892. Mocnik-Maryniak, Geometrya dla wyższych klas wyd. 3. i 4. Lwów 1895, Logarytmy Kranza.
- FIZYKA. Kawecki i Tomaszewski, Fizyka dla wyższych szkół średnich, Kraków 1892. Tomaszewski, Chemia.
- PROPEDEUTYKA FILOZOFII. Kozłowski, Logika elementarna. Lwów 1891.

KLASA VIII.

RELIGIA. Ks. Jougan Historia kościoła katolickiego. Lwów. 1895. — Ванлер — Степанович. История христ. кат. Церкви, Львів 1886.

JĘZYK ŁACIŃSKI. Gramatyka jak w kl. III. Horatius. wyd. Librewski-Dolnicki. Tacitus ed. Müller-Staromiejski.

JĘZYK GRECKI. Plato Apologia. Crito wyd. Christ-Lewicki, Sophocles, Elektra wyd. Majehrowicza. Homera Odyssea jak w kl. VII. Gramatyka jak w kl. VI.

JĘZYK POLSKI. Wypisy polskie St. Tarnowskiego i Fr. Próchnickiego. Cz. II. wyd. 2. Lwów 1896.

JĘZYK RUSKI. Wypisy Barwińskiego Cz. III.

JĘZYK NIEMIECKI. Petelenz und Werner. Deutsches Lesebuch für die achte Classe. Lwów 1894. Oprócz tego Schillers Wallenstein. Wilhelm Tell: Goethego: Iphigenie auf Tauris. wyd. Tempisky, Shakespeare wyd. Graeser.

HISTORIA POWSZECHNA. Głabiński-Finkel. Historia i statystyka austr.-węgier. monarchii. Lewicki. Zarys dziejów jak w kl. VII.

MATEMATYKA. Baraniecki, Algebra Mocnik-Stanecki, Geometria dla wyższych klas, wyd. 3. Lwów 1880.

FIZYKA. Kawecki i Tomaszewski. Fizyka dla wyższych klas szkół średnich. Kraków 1892.

PROPEDEUTYKA FILOZOFII. Ks. Pechnik, Zarys psychologii. Lwów 1895.

IX. Pomoc dla biednych uczniów.

A) Bursy.

a) **Bursa polska Adama Mickiewicza** dla młodzieży gimnazjalnej narodowości polskiej rz. kat. obrządku, otwarta 3. września r. 1899 w nowym murowanym budynku jednopiętrowym w pobliżu gmachu gimnazjalnego, utrzymywała w I półroczu 1899/900 r. 22 uczniów za opłatą miesięczną od 16 do 30 ko-

ron. Zachowanie się wychowanków było dobre a wynik klasyfikacyi pierwszego półrocza pomyślny; wszyscy bowiem uczniowie otrzymali stopień pierwszy, dwóch zaś z nich stopień celujący. W drugim półroczu było wychowanków 24, a eksternistów na wikt uczęszczających 2.

Bursą zarządza Wydział Towarzystwa, na którego czele stoją: Stanisław hr. Tarnowski Marszałek powiatu drohobyckiego i c. k. Starosta Tadeusz Bobrzyński.

Prowadził gospodarstwo domowe i nadzór bezpośredni nad wychowankami utrzymywał profesor gimn. Feliks Gątkiewicz.

b) Bursa »św. Jana Chrzciciela« „(Цупса св. Іоана Крестителя) w Drohobyczu umieszczona w własnym parterowym domu murowanym przy ulicy ogrodowej utrzymywała z początkiem b. r. szkolnego 27, z końcem roku 24 wychowanków za dopłatą 5—10 złr. miesięcznie, jednego ucznia bezpłatnie, dwom zaś nie pomieszczonym w bursie udzielano zapomogi miesięcznie w kwocie 2 złr. 50 ct. Zawiadywał bursą wydział składający się z siedmiu członków, zarząd zaś bezpośredni prowadził p. Michał Dub, emerytowany nauczyciel mieszkający w bursie.

Wydatki utrzymania pokrywały zapomogi udzielane przez Wysoki Sejm, Świetną Radę Powiatową, Świetną Radę miasta Drohobycza, Świetną Radę gminną Schodnicy, P. T. Dobroczyńców, Wkładki P. T. Członków i dopłaty wychowanków. Składając podziękowanie wszystkim P. T. Dobroczyńcom polecamy wydział bursy nadal łaskawej pamięci biednych wychowanków, zaznaczając, że na realności ciąży jeszcze dług 5599 K. 17 h.

B) Pomoc doraźna dla biednych uczniów w r. szk. 1899/900.

Pomocy doraźnej udzielano z funduszów, na które składały się datki dobrodziejów przy wpisach, składki uczniów w czasie exhort polskiej i ruskiej i nauki religii mojż., nadto odsetki z fundacyi ś. p. Jachniewiczówny

1) Datki dobrodziejów przy wpisach wynosiły	208 K. 88 h.
2) Składki w czasie exorty polskiej	42 » 22 »
3) » » » ruskiej	25 » 54 »

4) Składki w czasie nauki religii mojżesz.	285	»	20	»
5) Odsetki z fundacyi ś. p. Jachniewiczówny	36	»	—	»
Razem	597	K.	84	h

Kwotę tę w poszczególnych okresach konferencyjnych na podstawie uchwał grona nauczycielskiego rozdzielono między ubogich a pilnych uczniów na sprawienie ubrania lub książek szkolnych. Rozdzielaniem zapomóg zajmowali się XX. Katecheci w porozumieniu z Dyrektorem. Sprawieniem ubrań dla uczniów rel. mojżesz. zajmował się nauczyciel religii mojż. w porozumieniu z Dyrektorem. Ponieważ datki młodzieży żydowskiej płynęły najobficiej, przeto uzyskana kwota wystarczyła nie tylko na pokrycie bieżących wydatków, lecz także pozostała kwota w wysokości 80 K. przekazano na rok następny. Kwotę tę złożono na książeczkę Kasy Oszczędności miasta Drohobycza pod N. 3053. — Z wdzięcznością wreszcie zauważyć trzeba, że rodzice zamożniejszych uczniów składali na ręce Dyrekcyi przenoszone ubrania swoich synów, które po przerobieniu użytkowywano na rzecz uboższych.

Składając za te datki serdeczne „Bóg zapłać“ poleca Dyrekcyja i nadal sprawę młodzieży ubogiej względem Szanownych Dobrodziejów.

X. Statystyka uczniów.

(Liczby drobniejszym drukiem oznaczają prywatystów).

	K L A S A												Razem
	Ia	Ib	Ic	IIa	IIb	IIIa	IIIb	IV	V	VI	VII	VIII	
I. Liczba uczniów.													
Przy końcu roku szkolnego 1899	41	37	—	32	33	31	29	41	23	21	21	19	328
Z początkiem r. szk. 1900 wstąpiło	46	47	47	28	34	35	33 ¹	51	32	23	23	23	422 ¹
W ciągu r. szk. 1900 wstąpiło	3	—	2	1	2	3	1	2	1 ²	1	3	4	23 ²
Razem przyjęto uczniów	49	47	49	29	36	38	34 ¹	53	33 ²	24	26	27	445 ³
W ciągu r. wystąpiło	7	11	15	4	5	10	4	5	8	3	4	—	76
Liczba uczniów z końcem r. szk.	42	36	34	25	31	28	30 ¹	48	25 ¹	21	22	27	369 ³
II. Według miejsca urodzenia.													
a) z Drohobycza i pow. drohobyckiego	24	32	23	16	24	16	22 ¹	30	16 ¹	14	12	16	245 ²
b) z innych powiatów	16	4	11	8	7	12	8	18	8 ¹	6	10	11	119
c) z zagranicy	2	—	—	1	—	—	—	—	1	1	—	—	5
Razem	42	36	34	25	31	28	30 ¹	48	25 ²	21	22	27	3 69 ³

VI. Wiek uczniów :

Lat	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
1																							
2																							
3																							
4																							
5																							
6																							
7																							
8																							
9																							
10																							
11																							
12																							
13																							
14																							
15																							
16																							
17																							
18																							
19																							
20																							
21																							
22																							
23																							
Razem																							

VII. Fundusze na zbiory naukowe :

Taksy wstępne wynosiły																							
Datki na zbiory naukowe																							
Duplikaty świadectw																							
Razem																							

K. h.

588—
858—
70—
1516—

XI. Klasyfikacja uczniów.

a) **Uzupetnienie klasyfik. uczn. za r. szk. 1898 1899.**

Do egzaminu poprawczego przeznaczono przy końcu roku szk. 1899.

Egzamin poprawczy z 2025 r.

Egzaminu poprawczego nie złożyło

Egzamin uzupełniający zlożyło

Według tego wyniku ostateczny rezultat klasyfikacji za rok szk. 1899 jest następujący:

	Stwierdzenie	Stopień celujący otrzymało	pierwszy	drugi	trzeci	Razem
1	„Wzrost gospodarki jest nieunikniony”	—	4	—	1	3
2	„Przebieg pandemii jest trudny i nieprzewidywalny”	26	21	—	26	73
3	„Krytycznym momentem w historii naszego państwa jest wywołanie wojny przez Niemców”	8	7	4	3	22
4	„Najbardziej groźnym zagrożeniem dla bezpieczeństwa naszego państwa jest agresja ze strony Rosji”	7	5	3	3	18
5	„Wojna jest nieunikniona”	41	37	32	33	143
6	„Rosja jest największym zagrożeniem dla bezpieczeństwa naszego państwa”	—	—	—	—	—
7	„Wojna jest nieunikniona”	—	—	—	—	—
8	„Rosja jest największym zagrożeniem dla bezpieczeństwa naszego państwa”	—	—	—	—	—
9	„Wojna jest nieunikniona”	—	—	—	—	—
10	„Rosja jest największym zagrożeniem dla bezpieczeństwa naszego państwa”	—	—	—	—	—
11	„Wojna jest nieunikniona”	—	—	—	—	—
12	„Rosja jest największym zagrożeniem dla bezpieczeństwa naszego państwa”	—	—	—	—	—
13	„Wojna jest nieunikniona”	—	—	—	—	—
14	„Rosja jest największym zagrożeniem dla bezpieczeństwa naszego państwa”	—	—	—	—	—
15	„Wojna jest nieunikniona”	—	—	—	—	—
16	„Rosja jest największym zagrożeniem dla bezpieczeństwa naszego państwa”	—	—	—	—	—
17	„Wojna jest nieunikniona”	—	—	—	—	—
18	„Rosja jest największym zagrożeniem dla bezpieczeństwa naszego państwa”	—	—	—	—	—
19	„Wojna jest nieunikniona”	—	—	—	—	—
20	„Rosja jest największym zagrożeniem dla bezpieczeństwa naszego państwa”	—	—	—	—	—
21	„Wojna jest nieunikniona”	—	—	—	—	—
22	„Rosja jest największym zagrożeniem dla bezpieczeństwa naszego państwa”	—	—	—	—	—
23	„Wojna jest nieunikniona”	—	—	—	—	—
24	„Rosja jest największym zagrożeniem dla bezpieczeństwa naszego państwa”	—	—	—	—	—
25	„Wojna jest nieunikniona”	—	—	—	—	—
26	„Rosja jest największym zagrożeniem dla bezpieczeństwa naszego państwa”	—	—	—	—	—
27	„Wojna jest nieunikniona”	—	—	—	—	—
28	„Rosja jest największym zagrożeniem dla bezpieczeństwa naszego państwa”	—	—	—	—	—
29	„Wojna jest nieunikniona”	—	—	—	—	—
30	„Rosja jest największym zagrożeniem dla bezpieczeństwa naszego państwa”	—	—	—	—	—
31	„Wojna jest nieunikniona”	—	—	—	—	—
32	„Rosja jest największym zagrożeniem dla bezpieczeństwa naszego państwa”	—	—	—	—	—
33	„Wojna jest nieunikniona”	—	—	—	—	—
34	„Rosja jest największym zagrożeniem dla bezpieczeństwa naszego państwa”	—	—	—	—	—
35	„Wojna jest nieunikniona”	—	—	—	—	—
36	„Rosja jest największym zagrożeniem dla bezpieczeństwa naszego państwa”	—	—	—	—	—
37	„Wojna jest nieunikniona”	—	—	—	—	—
38	„Rosja jest największym zagrożeniem dla bezpieczeństwa naszego państwa”	—	—	—	—	—
39	„Wojna jest nieunikniona”	—	—	—	—	—
40	„Rosja jest największym zagrożeniem dla bezpieczeństwa naszego państwa”	—	—	—	—	—
41	„Wojna jest nieunikniona”	—	—	—	—	—
42	„Rosja jest największym zagrożeniem dla bezpieczeństwa naszego państwa”	—	—	—	—	—
43	„Wojna jest nieunikniona”	—	—	—	—	—
44	„Rosja jest największym zagrożeniem dla bezpieczeństwa naszego państwa”	—	—	—	—	—
45	„Wojna jest nieunikniona”	—	—	—	—	—
46	„Rosja jest największym zagrożeniem dla bezpieczeństwa naszego państwa”	—	—	—	—	—
47	„Wojna jest nieunikniona”	—	—	—	—	—
48	„Rosja jest największym zagrożeniem dla bezpieczeństwa naszego państwa”	—	—	—	—	—
49	„Wojna jest nieunikniona”	—	—	—	—	—
50	„Rosja jest największym zagrożeniem dla bezpieczeństwa naszego państwa”	—	—	—	—	—
51	„Wojna jest nieunikniona”	—	—	—	—	—
52	„Rosja jest największym zagrożeniem dla bezpieczeństwa naszego państwa”	—	—	—	—	—
53	„Wojna jest nieunikniona”	—	—	—	—	—
54	„Rosja jest największym zagrożeniem dla bezpieczeństwa naszego państwa”	—	—	—	—	—
55	„Wojna jest nieunikniona”	—	—	—	—	—
56	„Rosja jest największym zagrożeniem dla bezpieczeństwa naszego państwa”	—	—	—	—	—
57	„Wojna jest nieunikniona”	—	—	—	—	—
58	„Rosja jest największym zagrożeniem dla bezpieczeństwa naszego państwa”	—	—	—	—	—
59	„Wojna jest nieunikniona”	—	—	—	—	—
60	„Rosja jest największym zagrożeniem dla bezpieczeństwa naszego państwa”	—	—	—	—	—
61	„Wojna jest nieunikniona”	—	—	—	—	—
62	„Rosja jest największym zagrożeniem dla bezpieczeństwa naszego państwa”	—	—	—	—	—
63	„Wojna jest nieunikniona”	—	—	—	—	—
64	„Rosja jest największym zagrożeniem dla bezpieczeństwa naszego państwa”	—	—	—	—	—
65	„Wojna jest nieunikniona”	—	—	—	—	—
66	„Rosja jest największym zagrożeniem dla bezpieczeństwa naszego państwa”	—	—	—	—	—
67	„Wojna jest nieunikniona”	—	—	—	—	—
68	„Rosja jest największym zagrożeniem dla bezpieczeństwa naszego państwa”	—	—	—	—	—
69	„Wojna jest nieunikniona”	—	—	—	—	—
70	„Rosja jest największym zagrożeniem dla bezpieczeństwa naszego państwa”	—	—	—	—	—
71	„Wojna jest nieunikniona”	—	—	—	—	—
72	„Rosja jest największym zagrożeniem dla bezpieczeństwa naszego państwa”	—	—	—	—	—
73	„Wojna jest nieunikniona”	—	—	—	—	—
74	„Rosja jest największym zagrożeniem dla bezpieczeństwa naszego państwa”	—	—	—	—	—
75	„Wojna jest nieunikniona”	—	—	—	—	—
76	„Rosja jest największym zagrożeniem dla bezpieczeństwa naszego państwa”	—	—	—	—	—
77	„Wojna jest nieunikniona”	—	—	—	—	—
78	„Rosja jest największym zagrożeniem dla bezpieczeństwa naszego państwa”	—	—	—	—	—
79	„Wojna jest nieunikniona”	—	—	—	—	—
80	„Rosja jest największym zagrożeniem dla bezpieczeństwa naszego państwa”	—	—	—	—	—
81	„Wojna jest nieunikniona”	—	—	—	—	—
82	„Rosja jest największym zagrożeniem dla bezpieczeństwa naszego państwa”	—	—	—	—	—
83	„Wojna jest nieunikniona”	—	—	—	—	—
84	„Rosja jest największym zagrożeniem dla bezpieczeństwa naszego państwa”	—	—	—	—	—
85	„Wojna jest nieunikniona”	—	—	—	—	—
86	„Rosja jest największym zagrożeniem dla bezpieczeństwa naszego państwa”	—	—	—	—	—
87	„Wojna jest nieunikniona”	—	—	—	—	—
88	„Rosja jest największym zagrożeniem dla bezpieczeństwa naszego państwa”	—	—	—	—	—
89	„Wojna jest nieunikniona”	—	—	—	—	—
90	„Rosja jest największym zagrożeniem dla bezpieczeństwa naszego państwa”	—	—	—	—	—
91	„Wojna jest nieunikniona”	—	—	—	—	—
92	„Rosja jest największym zagrożeniem dla bezpieczeństwa naszego państwa”	—	—	—	—	—
93	„Wojna jest nieunikniona”	—	—	—	—	—
94	„Rosja jest największym zagrożeniem dla bezpieczeństwa naszego państwa”	—	—	—	—	—
95	„Wojna jest nieunikniona”	—	—	—	—	—
96	„Rosja jest największym zagrożeniem dla bezpieczeństwa naszego państwa”	—	—	—	—	—
97	„Wojna jest nieunikniona”	—	—	—	—	—
98	„Rosja jest największym zagrożeniem dla bezpieczeństwa naszego państwa”	—	—	—	—	—
99	„Wojna jest nieunikniona”	—	—	—	—	—
100	„Rosja jest największym zagrożeniem dla bezpieczeństwa naszego państwa”	—	—	—	—	—

b) **Klasyfikacja uczniów z końcem r. szk. 1900.**

a) Stopień celujący otrzymało

b) „pierwszy”

c) $\frac{1}{2}$ drugi

d) „trzeci”

e) Przeznaczono do egz. popraw.

f) nieklasyfikowano

a) Stopień celujący otrzymało	5	—	—	—	1	2	3	1	2	2	1	1	18
b) " pierwszy	20	19	17	18	25	20	18 ⁺	35	17 ⁺	18	17	21	245 ⁺ ₃
c) " drugi	5	4	6	1	1	3	2	10	2 ⁺	1	1	2	38 ⁺ ₁
d) " trzeci	5	9	3	1	2	—	3	—	1	—	—	—	24
e) Przeznaczono do egz. popraw.	7	4	8	5	2	3	4	2	3	—	3	2	43
f) nieklasyfikowano	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Razem	42	36	34	25	31	28	30 ⁺	48	25	21	22	27	369 ⁺ ₃

XII. KRONIKA ZAKŁADU.

Rok szkolny rozpoczęto dnia 3. września uroczystem nabożeństwem w kościele parafialnym obrz. rzym. kat.

Dnia 10. września jako w rocznicę śmierci ś. p. Cesarzowej Elżbiety odprawiono nabożeństwo żałobne za spokój Jej duszy, w którym wzięli udział uczniowie obu obrządków. Podobne nabożeństwo odbyło się dnia 18. listopada;

Dzień 4. października obchodził zakład uroczyście jako dzień Imienin JEGO Ces. król. i Apost. Mości nabożeństwem w kościele i cerkwi.

Dnia 18. grudnia odbył się uroczysty wieczór, ku czci Adama Mickiewicza urządzony przez młodzież z bardzo starannie ułożonym i wykonanym programem.

Od dnia 19. do 23. lutego b. r. zwiedzał zakład c. k. krajowy Inspektor szkół Pa i Emanuel Dworski i wyraził grono nauczycielskiemu uznanie za sumienną i skuteczną pracę nad młodzieżą.

Dnia 28. czerwca wzięła młodzież pod kierunkiem nauczycieli udział w żałobnem nabożeństwie za spokój duszy ś. p. Cesarza Ferdynanda.

Jubileusz 500-letni wznowienia przesławnej „Almae Matris Jagellonicae“ obchodziła młodzież tuż, udziałem w uroczystem nabożeństwie z rana a wieczorem obchodem uroczystym, na który złożyły się przemówienie prof. Gątkiewicza o znaczeniu jubileuszu i udatne produkeye muzykalno-wokalne i deklamacya pod kierunkiem prof. Łucyka.

Na uroczystościach w Krakowie 7. czerwca reprezentował grono tuż. Dyrektor Zakładu.

XII. Klasyfikacya uczniów

za II. półrocze 1900

KLASA IA.

Stopień celujący:

1. Dobek Franciszek	3. Książyński Jerzy
2. Freymann Samuel	4. Kuziów Onufry
5. Müller Alfred.	

Stopień pierwszy:

6. Hauser Zygmunt	16. Paska Michał
7. Ilnicki Roman	17. Pękałowski Szymon
8. Kelhoffer Izydor	18. Rutz Franciszek
9. Kitz Józef	19. Schäffer Karol
10. Körbel Berisich	20. Urbanowicz Sebastyan
11. Lachowicz Ignacy	21. Wojłowicz Maryan
12. Marczakiewicz Władysław	22. Wróbel Eustachy
13. Marków Bartłomiej	23. Zajac Jan
14. Michajłowski Teofil	24. Zenczak Jan
15. Oktawiec Floryan	25. Postępski Jan Romuald.

Stopień drugi otrzymało 5 uczniów, stopień trzeci 5 uczniów
Do egzaminu poprawczego przeznaczono po feryach z jednego przedmiotu 7 uczniów.

KLASA IB.

Stopień pierwszy:

1. Baekenroth Jakób	10. Ładyka Włodzimierz
2. Bedronek Józef	11. Niementowski Jerzy
3. Borgmann Aron	12. Rosner Herman
4. Brunnengraber Lejb	13. Smolnicki Józef
5. Dąbrowski Wojciech	14. Terlecki Michał
6. Duciak Michał	15. Tiegerman Leopold
7. Hammerschmid Benjamin	16. Trzaskowski Franciszek
8. Kocko Bazyli	17. Turner Wolf
9. Kuszezak Miron	18. Wójlłowicz Ignacy
19. Zajst Karol.	

Stopień drugi otrzymało uczniów 4, stopień trzeci 9 uczniów.
Do egzaminu poprawczego z jednego przedmiotu przeznaczono 4 uczniów.

KLASA IC

Stopień pierwszy:

1. Gaudyak Leon	9. Łobos Kazimierz
2. Heiss Chaim	10. Przyłęcki Józef
3. Hruszowski Mojżesz	11. Rosenberg Abraham
4. Jahn Maryan	12. Tchórzelski Leon
5. Kuhmerker Aleksander	13. Tymoczów Jan
6. Kusznir Daniel	14. Unger Marceli
7. Lachowicz Feliks	15. Waluch Michał
8. Lityński Franciszek	16. Weingarten Joachim
17. Zgud Walenty.	

Stopień drugi otrzymało 6 uczniów, stopień trzeci 3 uczniów, do egzaminu poprawczego przeznaczono 8 uczniów.

KLASA IIA.

Stopień pierwszy:

1. Baczyński Leon	10. Lindenbaum Markus
2. Biliński Jan	11. Linn Eisig
3. Borysławski Mikołaj	12. Miszturak Józef
4. Broś Edmund	13. Pasieczynski Nestor
5. Fedytnik Michał	14. Piotrowski Stanisław
6. Fränkel Feiweł	15. Rudawski Bazyli
7. Goldschmied Markus	16. Rudawski Leon
8. Hampel Franciszek	17. Schärgel Gerson
9. Josefsberg Getzel	18. Schreier Ignacy.

Stopień drugi otrzymał uczeń 1, stopień trzeci 1. Do egzaminu poprawczego po feriach przeznaczono 5 uczniów.

KLASA IIB.

Stopień celujący:

1. Iwasiwka Michał

Stopień pierwszy:

2. Ciośłowski Józef Bronisław	12. Kucij Grzegorz
3. Czarnik Maryan Grzegorz	13. Lachowicz Marcin Juliusz
4. Czarnik Władysław	14. Łegedza Mikołaj
5. Czupkiewicz Władysław	15. Markus Aleksander Dyonizy
6. L'Etanche Apoloniusz Lubin	16. Nikorak Włodzimierz
7. Goldhammer Aron	17. Oryszkiewicz Julian
8. Hejda Józef Maryan	18. Pelechaty Kuźma
9. Jurkiewicz Stan. Kazimierz	19. Ruhrberg Mendel
10. Kocko Mikołaj	20. Silberschlag Meyer
11. Kołpiecki Dymitr	21. Wachtel Wilhelm

22. Waclawik Jan Ant.	24. Winnicki Grzegorz
23. Weiss Wilhelm Walery	25. Wolański Aleks. Józef
26. Zintel Jan.	

Stopień drugi otrzymał 1 uczeń, stopień trzeci otrzymali 2 uczniowie. Do egzaminu poprawczego przeznaczono po feryach 2 uczniów.

KLASA IIIA.

Stopień celujący:

1. Chajes Saul	2. Dąbrowski Tadeusz

Stopień pierwszy:

3. Chajes Teofil	13. Kubala Józef
4. Drozdowski Bronisław	14. Kuczera Mieczysław
5. Fritz Józef	15. Lichtenstein Elias
6. Galiński Zenon	16. Pawłowski Mieczysław
7. Hampel Jan	17. Ratajski Ignacy
8. Hornicki Teofil	18. Ruhdörfer Jakób
9. Kelhoffer Naftali	19. Ruhdörfer Mechel
10. Kohut Stefan	20. Strzelczyński Leon
11. Kondrat Miron	21. Wechsler Józef
12. Kreisberg Wiktor	22. Wepryk Jan

Stopień drugi otrzymało 3 uczniów, 3 uczniom pozwolono powtórzyć egzamin z jednego przedmiotu po feryach.

KLASA IIIB.

Stopień celujący:

1. Antonow Andrzej	2. Bryda Władysław
3. Seif Izaak	

Stopień pierwszy:

4. Aszkenase Izrael	13. Langrock Tobiasz
5. Barchacz Sische	14. Lauterbach Chaim
6. Goldhammer Izidor	15. Niemczycki Eustachy
7. Hauptmann Izrael	16. Schander Dawid
8. Hopfinger Ignacy	17. Schutzmann Ignacy
9. Hłków Dymitr	18. Seif Hersch
10. Jaworski de Pietrusiewicz Józ.	19. Waltenberger Bronisław
11. Kornbaum Samuel	20. Zatyрка Eustachy
12. Kossak Aleksy	21. Zieliński Stanisław
22. Hammerschmid Zofia (pryw).	

Stopień drugi otrzymało 2 uczniów, trzeci 3. Do egzaminu poprawczego przeznaczono 4.

KLASA IV.

Stopień celujący:

1. Pałamar Grzegorz.

Stopień pierwszy:

2. Aleksandrowicz Oskar	19. Lachowicz Władysław
3. Bobrzyński Władysław	20. Łańcucki Adam
4. Chajes Arnold	21. Mansberg Leib
5. Dębicc Konstanty	22. Pasieczynski Jarosław
6. Ettlinger Samuel	23. Podgórski Stanisław
7. Gartenberg Wilhelm.	24. Rosshberger Józef
8. Gerstenfeld Zallel	25. Schäffer Edmund
9. Giżowski Włodzimierz	26. Schreier Kalnen
10. Grech Włodzimierz	27. Soja Zdzisław
11. Gruszkiewicz Teodor	28. Sparyniak Dymitr
12. Jakubowski Bolesław	29. Sternbach Chaim
13. Jarema Michał	30. Sternbach Munisch
14. Kalmuss Ludwik	31. Tarkowski Kazimierz
15. Kapko Alexander	32. Tyrowicz Stanisław
16. Kondrat Józef	33. Waltz Józef
17. Kreisberg Samuel	34. Wegner Józef
18. Krohn Meyer	35. Woźniak Stanisław
	36. Zinader Joel

Stopień drugi otrzymało 10 uczniów. Do egzaminu poprawczego po feryach z jednego przedmiotu przeznaczono 2 uczniów,

KLASA V.

Stopień celujący:

1. Händel Józef	2. Wagnmann Samuel

Stopień pierwszy:

3. Bachstütz Izak	11. Kunaniec Alexy
4. Bern Samuel	12. Kwieciński Karol
5. Biela Adam	13. Lindenbaum Leon
6. Biliński Włodzimierz	14. Łobodycz Bazyli
7. Czupkiewicz Michał	15. Paślawski Roman
8. Czyczuła Jan	16. Romański Józef
9. Josefsberg Nathan	17. Rosenfeld Max
10. Kreppel Michał	18. Schreyer Bendyt
	19. Tchórzelski Julian.
	20. Jabłońska Eugenia (pryw).

Stopień drugi otrzymało 2 uczniów, stopień trzeci 1, pozwolono poprawić egzamin po feryach z jednego przedmiotu 3 uczniom.

KLASA VI.

Stopień celujący:

1. Czarnik Stanisław	2. Żebrowski Kazimierz

Stopień pierwszy:

3. Eltinger Mojżesz	12. Liebermann Mojżesz
4. Freilich Aron	13. Mayer Henryk
5. Goldhammer Jakób	14. Meisel Mischel
6. Goldschlag Mojżesz	15. Panesch Bolesław
7. Heimberg Oswald	16. Petrykiewicz Wiktor
8. Hniewiński Jan	17. Sedlak Rudolf
9. Kreisberg Elias	18. Sternbach Aron
10. Krynicki Piotr	19. Witrylak Kazimierz
11. Kupferberg Samuel	20. Zardecki Kazimierz

Stopień drugi otrzymał 1 uczeń.

KLASA VII.

Stopień celujący:

1. Segal Szymon

Stopień pierwszy:

2. Alexandrowicz Elroim	10. Lewiński Włodzimierz
3. Badecki Jakób	11. Lustig Samuel
4. Bickel Hersch	12. Łaniecki Stanisław
5. Borkowski Edward	13. Paehlmann Hersch
6. Dućko Julian	14. Pallas Maksymilian
7. Hopfinger Albert	15. Podstawka Rajmund
8. Hniewiński Aleksander	16. Rogowski Maryan
9. Krajewski Józef	17. Schindler Izrael
	18. Zintel Adolf

Stopień drugi otrzymał 1 uczeń, trzem pozwolono przystąpić po feryach do egzaminu poprawczego z jednego przedmiotu.

KLASA VIII.

Stopień celujący:

1. Herschdörfer Szymon.

Stopień pierwszy:

2. Apfelgrün Fischel	5. Diehl Józef Franciszek
3. Biłski Julian	6. Elling Dawid
4. Chottiner Leon	7. Hołubowski Jan

8. Karpiński Aleksy	15. Przysław Feliks
9. Koestlich Roman Karol	16. Puszkarski Mikołaj
10. Korpak Szymon	17. Rosenfeld Jakób
11. Kunaniewicz Stefan	18. Schreier Maksymilian
12. Macieliński Józef Włodzim.	19. Schulz Izrael
13. Marków Józef	20. Sternbach Hersch
14. Miński Michał	21. Wolański Onufry
22. Zeimer Chaim.	

Stopień drugi otrzymało 2 uczniów. Do egzaminu poprawczego przeznaczono 2 uczniów. Do egzaminu uzupełniającego ze wszystkich przedmiotów przeznaczono 1.

XIII. Wynik egzaminu dojrzałości.

1. Do egzaminu dojrzałości zgłosiło się w b. r.	
uczniów publicznych	20
externistów	2
	Razem . 22

Jeden z uczniów publicznych składał egzamin po raz drugi.

Komisja egzaminacyjna pod przewodnictwem c. k. krajowego inspektora Pana Emanuela Dworskiego uznała:

a) za dojrzałych uczniów publicznych	16
b) przeznaczyła do egz. pop. z 1 przedmiotu uczniów publicznych	3
c) reprobowała na 1 rok uczniów publicznych	1
d) externistów	2
	Razem . 22

Ustny egzamin dojrzałości odbywał się w dniach 5, 6, 9, 10 lipca, w ostatnim dniu przysługiwał się egzaminowi Wiceprezydent c. k. Rady Szk. kr. Pan Dr. Michał Bobrzyński.

2. Wykaz imienny abiturjentów uznanych za dojrzałych:

1. Biliński Julian, 2. Chottiner Leon, 3. Diehl Józef, 4. Herschdörfer Szymon, 5. Hołubowski Jan, 6. Koestlich Roman, 7. Korpak Szymon, 8. Kunaniewicz Stefan, 9. Macieliński Józef, 10. Przysław Feliks, 11. Puszkarski Mikołaj, 12. Rosenfeld Jakób, 13. Schreier Maksymilian, 14. Schulz Izrael, 15. Sternbach Hersz, 16. Wolański Onufry.

XIV. Do wiadomości rodziców i opiekunów.

Wpisy uczniów na r. 1900/1901 odbywać się będą w dniach 29, 30. i 31. sierpnia r. b. Późniejsze zgłoszenia nie będą uwzględnione.

Do zapisu winni się uczniowie zgłosić osobiście w towarzystwie rodziców lub opiekunów i przedłożyć świadectwo z ostatniego półroczia i zapłacić 2 K. na zbiory naukowe; uczniowie nowo do zakładu wstępujący mają wykazać się metryką, świadectwem szczepienia ospy lub rewakcytacji odbytej nie dawniej jak przed rokiem i uiścić takse wstępną w kwocie 4 K. 20 h.

Egzamin wstępny do I. kl. odbywa się w 2 terminach: z końcem roku szkolnego 15 i 16 lipca i dnia 1 i 2 września. W każdym z tych terminów rozstrzyga się o przyjęciu ucznia stanowczo a powtórzenie egzaminu wstępnego w innym zakładzie jest wzbronione.

Do egzaminu wstępnego do klasy I. ma każdy uczeń przynieść z sobą książkę polską i niemiecką z IV kl. szkoły ludowej i przybory do pisania.

Zakres wymagań przy egzaminie wstępnym do klasy I.:

a) Z religii: wiadomości, których według teraźniejszego rozkładu nabyć powinien uczeń w pierwszych czterech latach obowiązkowej nauki szkolnej w szkołach czteroklasowych.

b) Z języka wykładowego: Czytanie płynne i wyraziste, objaśnianie odczytanych ustępów pod względem treści i związku myśli; opowiadanie treści większymi ustępami, znajomość części mowy, odmiana imion i czasowników, znajomość zdania pojedynczego rozszerzonego i rozbiór jego części składowych pod względem składni i zgody rzędu; poprawne napisanie dyktatu z zakresu pojęć znanych uczniom i piśmienny rozbiór jednego zdania pojedynczego z kilku zwykłymi określeniami.

c) Z języka niemieckiego: Czytanie płynne i zrozumiałe, znajomość odmiany rodzajników, rzeczowników, przymiotników i zaimków (osobistych, dzierżawczych, wskazujących i względnych), odmiany słów posiłkowych i czasowników słabych we wszystkich formach strony czynnej i biernej, tudzież odmiana najwykleszych czasowników mocnych, zasób wyrazów z zakresu pojęć uczniom znanych, poprawne napisanie łatwego dyktatu, którego treść poda się uczniom przed podyktowaniem w języku wykładowym.

d) Z rachunków: Pisanie liczb do miliona włącznie, biegłość w czterech działaniach liczbami całkowitemi, pewność w tabliczce mnożenia, znajomość ważniejszych miar metrycznych.

Egzamina poprawcze odbędą się dnia 30, i 31, sierpnia.

Opłata szkolna w kwocie 30 K. na każde półrocze musi być złożoną w pierwszych sześciu tygodniach każdego półrocza. Uczniowie klasy I. złożą ją za I. półrocze w ciągu miesiąca listopada.

Z dniem 1. września 1900 r. będą wydawane zmienione marki szkolne służące do spłaty czesnego w rządowych szkołach średnich, a sprzedaż dotychczasowych zostanie wstrzymana z dniem 31. sierpnia 1900 r. — Nowe marki szkolne opiewać będą na pięć (5), dziesięć (10), i dwadzieścia (20) Koron, przyczem dotychczasowa nomenklatura »Schulgeldmarke« odpadnie.

Według Rozp. c. k. Rady Szk. kraj. z dnia 15. kwietnia 1894 l. 7312 ma każdy uczeń między 1. a 15. lutego złożyć 1 Kor. na cele zabaw szkolnych.

Na mocy Najwyższego postanowienia z dnia 6. stycznia 1894 i reskryptu J. E. Pana Ministra Wyznań i oświaty z dnia 16. stycznia 1894. l. 450. (Rozp. c. k. Rady Szk. kraj. z dnia 14. marca 1894 l. 2900) zaprowadzono mundurki dla młodzieży wszystkich szkół średnich galicyjskich. Nie wolno uczniom szkół średnich nosić w szkole i poza szkołą innego ubrania, jak przepisane. Tylko uczniowie klasy I., którzy swe ubóstwo udowodnią, mogą za zezwoleniem Dyrekcyi uzyskać zwolnienie od noszenia mundurku na przeciąg roku szkolnego 1900/1901, (Okólnik c. k. Rady Szk. kraj. z dnia 4. maja 1896 l. 8724).

Rodzice i opiekunowie powinni zasięgnąć wiadomości w Dyrekcyi przed umieszczeniem na stancyi ucznia, aby uniknąć często

niemiłych następstw. Również jest obowiązkiem rodziców i opiekunów porozumiewać się ze szkołą o postępie i prowadzeniu się uczniów. W tym celu będą się zgromadzali Panowie Profesorowie **co drugą niedzielę** po nabożeństwie w sali konferencyjnej, i z całą gotowością będą udzielali potrzebnych wyjaśnień.

W Drohobyczu, dnia 15. lipca 1900.

Dr. Franciszek Majchrowicz

c. k. dyrektor.

